

A.

fol. 113-23. 25. 27-31. 34-35. 37-38.
40-42. 44-50. 52-53. 55-57. 59.

18

DISSERTATIO SOLEMNIS PHILOLOGICO-
HERMENEVTICA

DE

**STVDIO PARTIVM
A SACRARVM LIT-
TERARVM INTERPRETA-
TIONE REMOVENDO,**

QVAM

EX AMPLISSIMI PHILOSOPHORVM ORDINIS DECRETO,
PRAESIDE

CHRISTIANO BENED. MICHAELIS,
PHILOS. P. P. ORDINAR. ET h. t. COLLEGII
SVI DECANO,

*FAVTORE, HOSPITE AC PRAECEPTORE MAXIME
DEVENERANDO,*

**PRO SVMMIS IN PHILOSOPHIA HONORIBVS
RITE CONSEQVENDIS,**

AD D. XI. MAII A. CID MDCC XXIX. HORA LOCOQVE CONSVETIS
PVBLICO ERVDITORVM EXAMINI SISTET

AVCTOR RESPONSVRVS

IOANNES KNEBEL,

ONOLDO-FRANCVS.

HALAE MAGDEBVRGICAE

TYPIS CHRISTIANI HENCKELII, ACAD. TYPOGR.

A SON ALTESSE SERENISSIME
MONSEIGNEVR

LE MARGGRAVE DE BRAN-
DEBOVRG ANSPAC

CHARLES
G V I L L A V M E
F R E D E R I C

MARGGRAVE DE BRANDEBOVRG,
DVC DE PRVSSE, MAGDEBOVRG, STETTIN, PO-
MERANIE, DES CASSVBES ET VENDES, ET DE
MECKLEBOVRG, EN SILESIE ET CROSNE; BOVRG-
GRAVE DE NVREMBERG, PRINCE D' HALBERSTAD,
MINDE, CAMIN, VENDE, SVERIN, ET RATZE-
BOVRG, COMTE D' HOHENZOLLERN ET SVE-
RIN, SEIGNEVR DES PAIS DE RO-
STOCK ET STARGARD &c.

MONSIEUR
A SON ALTESSE SERENISSIME
MONSIEUR
LE MARGRAVE DE BRANDENBOURG
CHARLES
GILLAVME
FRÉDÉRIC
Monsieur le Margrave de Brandebourg
Je vous prie de m'excuser
si je ne vous envoie pas
plus tôt le livre que vous
m'avez demandé. Il est
encore en la presse & ne
sera prêt que dans quelques
jours. Je vous prie de croire
que j'en suis très fâché &
de vous en offrir un si bon
à si peu de frais. Je suis
vostre très humble & très
affectionné serviteur
Frédéric

MONSEIGNEVR,

A commune joie, qui,
a cause de la très heu-
reuse Alliance entre
VOTRE ALTES-
SE SERENISSIME
& SON ALTESSE ROIALE,
MADAME LA PRINCESSE
DE PRUSSE se repand dans
tous les coeurs de VOS fideles
sûjets, & qu'on sent aussi dans un su-
prême degré à nôtre Academie Fride-

) (2

rici-

ricienne, m'enhardit, MONSEIG-
NEVR, d'aller trouver VOTRE
ALTESSE SERENISSIME ici
à Berlin, pour LVI donner à con-
noître avec un Respect tout parfait
& très profond, combien mon ame
est rejouie du grand bonheur, & de
tout le bien, que cet AVGVSTE MA-
RIAGE va procurer à VOTRE AL-
TESSE SERENISSIME & à SON
peuple. Comment ne nous sommes pas
consolés, d'entendre parler des extrê-
mes plaisirs, que SON ALTESSE
SERENISSIMÉ, MADAME VO-
TRE AVGVSTE MERE, au milieu
de sa longue & facheuse maladie,
goûte encore par ce qu'ELLE voit
ainsi couronnés les soins, qu'ELLE
en tout tems a pris, pour former la
Jeunesse de VOTRE ALTESSE
SERENISSIME? Quels justes re-
mercimens ne sont ils point dûs à cette

GRAN-

GRANDE PRINCESSE? puisque c'est
ELLE, de qui nous tenons un si pre-
cieux Tresor, qui nous fait voir au-
jourd'hui en VOTRE divine & in-
comparable personne, MONSEIG-
NEVR, l'Amour & les Delices du
Genre humain, tant par SON Esprit
surprenant, & par SON Cœur souve-
rainement bon & genereux, que par
SES manieres aisees & pleines de
Grace, avec lesquelles VOTRE AL-
TESSE SERENISSIME fait gagner
le cœur d'un chacun, & S'attirer
l'Affection & l'Amitié des plus Grands
Rois. Qu'elle grande consolation
ne sentira enfin ce Sage Ministre, qui
ravi du bon succès de ses Entreprises,
en retire tous les jours de nouveaux
applaudissemens d'une Cour, qui
honore de Son Estime le veritable me-
rite, & qui comme le Soleil méprise la
fausse lueur? La Divine Providence,
qui veille sur tout à la Destinée des
Grands

Grands de la Terre, rende parfaits &
solides les bonheurs de VOTRE
ALTESSE SERENISSIME & ceux
de SON AVGVSTE FIANCEE:
Elle fasse VOS felicités & VOS joies
accomplies & eternelles, afin que pen-
dant un long cours d'années, sous
VOTRE douce Regence nous puif-
sions cueillir les fruits de la paix, &
embrasser bientôt de VOS Illustres
Rejettons, ressemblans à LEURS AV-
GVSTES PERE & MERE & semblans
aux plus grands Heros, que Brande-
bourg en tout tems a sù donner au
monde. Aggréez, MONSEIGNEVR,
ces voeux ardens, j'en supplie très
humblement, & daignez aussi rece-
voir gracieusement ce peu de papier,
que j'ose mettre aux Piés de VOTRE
ALTESSE SERENISSIME. Je fais,
MONSEIGNEVR, qu'il n'a point
d'autre prix que celui que VOTRE
AL-

ALTESSE SERENISSIME a la
Bontè, de lui donner. C'est un fruit de
trois ans de ma vie Academique, & un ou-
vrage, que j'ai entrepris par le conseil de
mes parens. Si le bon Dieu me continue
la vie & la santé, je ne manquerai pas, qu'
avec les vertus, nécessaires à un jeune
homme, qui s'applique à la Theologie,
j'acquise encore tant de connoissance,
pour que mes services puissent un jour être
agreables à **VOTRE ALTESSE SERE-**
NISSIME. Cependant **ELLE** conserve-
ra à ma pauvre famille les hautes Graces,
dont, depuis sa retirade des Pais-bas du
tems des troubles Espagnoles, de pere en
fils elle a continuellement jouie des **SERE-**
NISSIMES MARGGRAVES de BRANDEBOVRG-
ANSPAC, de Glorieuse memoire, **SES AV-**
GUSTES ANCETRES, aux **Quels VOTRE**
ALTESSE SERENISSIME ne cederà
point en Generosité & en Douceur. Je
l'espere, **MONSEIGNEVR**, & suis per-
sua-

fuadé, que VOTRE ALTESSE SERE-
NISSIME me fera voir de gracieuses
preuves de SA haute Protection, quand, à
mon retour pour Anspac, j'aurai l'honneur
d'aborder mon GRACIEUX SOUVERAIN, &
me prosterner devant LVI, en L' assûrant
de nouveau par mille très humbles soumis-
sions, que je suis avec la plus grande Ve-
neration, avec un très profond Respect &
avec un zèle infini,

MONSEIGNEVR,
DE VOTRE ALTESSE
SERENISSIME

*le très humble très obéissant, & très
sûmis serviteur & sùjet*

JEAN KNEBEL.

SECTIO I.
FORMANS INTERPRETEM
 A PARTIVM STUDIO ALIENVM.

§. I.

Acras litteras cum nominamus, eos intelligimus libros, qui ex inspiratione Spiritus sancti partim a Mose & Prophetis, partim ab Euangelistis atque Apostolis scripti, tum veteris, tum noui foederis tabulis comprehenduntur. Desumimus nomen illud ex 2 Tim. III, 15. vbi ἡ ἱεραὶ γράμματα, *Scriptura* f. vnde & cur f. litterarum nomine veniat.

facrae litterae ab Apostolo vocantur, quæ commate sequenti πᾶσα γραφή θεοπνεύτου, *omnis scriptura diuinitus inspirata* v. 16. Et γραμμάτων quidem seu *litterarum* nomine, recte veniunt sancta ista Dei oracula. Quodsi enim vocabulum illud generaliore sumatur significato, quo *quicquid est scriptum* denotat; diciturigitur eloquia diuina, non voce solum pronunciata, sed, quod maioris est beneficii ac vsus, etiam in litteras relata, & γρηγομένη, *scripta*, ac adeo contra obliuionis periculum munita, ætatem profertentia, & tum praesentibus, tum secuturis temporibus profutura; vnde & ἡ γραφή *scriptura*

scriptura & αἱ γραφαὶ *scripturae* simpliciter, vel cum adiecto epitheto, αἱ γραφαὶ ἁγίας *scripturae sacrae* Rom. I. 2. c. IV, 3. I Cor. XV, 3. 4. & alibi passim, σπουδαίως appellantur. Sin vero id ea imprimis capiatur notione, qua valet *epistolam*, v. c. Act. XXIII, 21. Gal. VI, 11. iucunda igitur imagine verbum Dei velut *epistolam* aut *chirographum omnipotentis Dei, representabit*, quod omnes transeuntes legant, & viam promissionis eius teneant, ut loquitur AUGUSTINUS ad Ps. CXLIV, 17. Praestat tamen, priorem hic sequi etymologiam, imprimis cum illa posteriorem vna complectatur. *Sacrae* vero, seu *sanctae*, iure merito illae litterae appellantur. Siue enim auctorem illarum principalem spectes Deum, est ille ὁ ἅγιος, simpliciter & absolute sic dictus, El. V, 16. Apoc. VI, 10. a quo proin nisi sancta proficisci nequeunt; siue causam consideremus principalem, Prophetas atque Apostolos, erant illi sanctitatis diuinæ participes facti; quippe adferente Petro II Epist. I, 21. *non hominis voluntate adlata est unquam prophetia, sed a Spiritu sancto acti, locuti sunt ὁ ἅγιος Θεὸς ἀνεξαρτητοὶ sancti Dei homines*: siue respicias argumentum, sanctum id est ex toto, nec impuri aut profani quidquam admixtum habet Ps. XIX, 9. seqq. siue denique finem intuearis, eo comparatum est verbum Dei, ut & nos sancti efficiamur; sicuti Christus de discipulis suis loquens, ait Ioh. XVII, 17. *sanctifica eos, Pater, in veritate tua, verbum tuum est veritas!* & CLEMENS ALEXANDRINUS in Protreptico p. 56. *ἰσθὲν ὡς ἀληθῆς ἰσοποιήσῃ καὶ θεοποιήσῃ γραμμάτια, sacrae litterae, vitote que vere sanctos faciunt & deificant*; nempe ut homines sancti fiant, quemadmodum Deus sanctus est I Petr. I, 5. Vnde hoc simul statim confit, litteras has, ut sanctae sunt ipsae, ita sancte quoque a lectoribus & interpretibus habendas esse, procul affectibus profanis, procul item studio partium.

§. H.

S. litterae
sunt legende;
id quod
probatur.

Legendas autem esse sacras litteras ab omnibus saluandis cupientibus, cuiuscunque aetatis, status, sexusque fuerint, id nostra quidem sententia omni dubio caret. Nec vero curamus

mus hic frigidās obiectiones eorum, qui periculofam hanc laicis, quos vocant, lectionem perhibent, parum fecum reputantes, a plebeis hominibus maximam partem, & in plebis potiffimum gratiam libros hos confignatos fuiſſe: in quibus, vt recte ait ORIGENES, Libr. VII. contra Celfum *Deus voluit σὺν κατὰ βαλεῖν τῇ ιδιωτεῖα τῆς πλῆθους τῶν ἀνομοῦντων*, accommodare ſe imperitiæ multitudinis audientium. Periculum hic extimeſcunt, at neſcio quale, ſoli demagogi parum pii, qui, cum ſuis tantummodo commodis, non vero animarum ædificationi intenti ſint, nec tam Dei honorem, quam dominatum ſuum quaerant, e re ſua eſſe exiſtimant, plebis alere ignorantiam, vt laici, quo rudiores ſunt rerum diuinarum, eo ſint abiectiones, cœcaque pendeant a Clericorum ore obedientia. Quod ſicut chriſtiano nomine indignum eſt, ita reputari contra debet beatitudinis illud præmium, quod ſcriptura ſ. in V. æque ac N. Testamento piis lectoribus ſuis offert; vt cum Pl. I, l. 2. felicem eum prædicat, *cuius in lege Domini ſit oblectatio, & qui in lege eius dies nocteſque meditentur*; & Apoc. I, 3. *Beatus eſt, inquit, quiſcui legit, & quicumque audiunt verba prophetiæ, ac ſeruant que ſcripta ſunt in illa.* Attendenda eſt item commendatio illa tum ipſius Chriſti Iocann. V, 39. *Scrutamini ſcripturas, quia vos putatis, in illis vitam æternam vos habituros eſſe*; tum apoſtolica, qua Paulus Timotheo ſuo II Tim. III, 15. ſeqq. *Quia ab infantia, inquit, ſacras litteras nouiſti. que te ſapientem efficere poſſunt ad ſalutem per fidem quæ eſt in Chriſto Ieſu. Omnis ſcriptura diuinitus inſpirata, eſt, & utilis ad doctrinam, ad redargutionem, ad correctionem, ad inſtitutionem que ſit in iuſtitia; vt perfectus ſit Dei homo, ad omne opus bonum perfecte inſtructus.* Adde Petrinam vocem II Epift. I, 19. *Habemus firmius propheticum verbum, cui bene facitis attendentes, vt lucenti in caliginoſo loco, vsque dum dies diluceſcat, & lucifer exoriatur in cordibus veſtris* Quibus locis (vt alios idem volentes nunc prætermittamus) luculenter exponitur, quantum utilitatis & fructus partim lectori cuilibet, cui ſua ipſius ſalus curæ eſt, partim vero doctori-

bus, qui secum alios simul saluos facere cupiunt, ex verbi di-
vini assidua & pia lectione sperandum sit: tantum scilicet, vt
magnitudine, præstantia ac dignitate sua omnes in vniuersum
ad diligentem scripturæ s. tractationem merito pertrahat.
Denique ad animum prouocari debet exemplum & praxis,
sicuti aliorum fidelium, quos laudat codex sacer, ita in primis
Berceanum, qui acceperunt verbum omni lubentia, quotidie
scrutantes scripturas, ad experiendum, num hæc quæ Paulus &
Silas de Christo prædicabant, ita se haberent, carbonaria fide,
quæ in papismo regnat, nequicquam contenti; celebrante
hoc institutum Luca Act. XVII, II.

§. III.

Legendæ
sunt ita, vt
& intelligan-
tur.

Nec vero legere sacras litteras sufficit. Potius legendæ
sunt ita, vt & intelligas: quod nisi sit, fructum ex lectione nul-
lum reportabis. Igitur quoties caput aliquod, vel perioe-
pam ex bibliis sacris versaueris, necessum est, animo tuo si-
mul obuersari vocem illam Philippi, qui Aethiopem Eunuo-
chum, vaticinia Esaiæ legentem, alloquutus est Act. IX, 30.
ἄγε γε γινώσκεις ἢ ἀναγινώσκεις; numquid intelligis quæ legis?
Hunc enim in finem scripta sunt diuina oracula, vt intelligan-
tur a nobis, & vt intellecta in vsus nostros conuertantur. Hoc
igitur opus, hic labor est. Nam licet præcepta ac promissa
diuina, & dogmata necessario credenda, stilo satis facili sint
per scripta, vt intelligi a quolibet possint; tamen scriptura
mare est, habens in se sensus profundos, altitudinem propheticorum
enigmatum, vt AMBROSIVS Ep. 64. ad Constantium
seribit; & quod Petrus de Paulinis epistolis censet, reperi-
ri in illis *δοκίματα τριβα* quædam intellectu difficilia II Petr. III, 16.
id de reliquis quoque scripturæ sacre libris valere, ipsa ex-
perientia comprobatur: adeo vt attentione ac meditatione
his, qui in sensus diuinorum eloquiorum penetrare cupiunt,
quam maxime opus sit; & Christus ipse Danielem lecturis
non abs re inculcauerit illud, *ὁ ἀναγινώσκων νοήτω* Matth.
XXIV, 15. ac Paulus Timotheum suum merito his verbis com-
pellauerit II Tim. II, 7. *Νόη, ἢ λέγω. Attende quæ dico!* Hinc
est,

*Scriptura scribitur hoc un-
de est, et auis podice
in sua se habet, in
quam quo albus descen-
deris, eo plus thesauris
vni inuenies.*

est, quod iubemur ἐρευνᾶν τὰς γραφὰς scrutari scripturas, ad-
 istar illo: um, qui metalla fodiunt, Ioh. V. 39. *meditari eas dies*
noctesque, utpote quarum sensum nunquam exhauseris Pf.
 I, 2. Ios. I, 8. coll. Pf. CXIX, 96. προσέχεν, *aduertere* eis ani-
 mum, ne per incuriam nostram effluant 2 Petr. I, 19. & quæ
 sunt huius generis adhortationes plures, in vtriusque fœderis
 tabulis passim obuiæ.

§. IV.

Cæterum, ut sensus sacrarum litterarum indagetur, ante
 omnia quidem Spiritus sanctus, tamquam verbi diuini, ut au-
 ctor, sic & interpres, piis precibus est implorandus; quia hoc
 primum cognoscere debemus, omnem prophetiam Scripturæ, pro-
 priæ solutionis non fieri. Non enim voluntate hominis adlata
 est unquam prophetia, sed a Spiritu sancto acti, locuti sunt sancti
 Dei homines, 2 Petr. I, 20. Nam, ut BERNARDVS CLARE-
 VALLENSIS epist. ad Fratres de monte Dei p. 1749. edit. Bas.
 recte iudicat, quo Spiritu Scripturæ factæ sunt, eo Spiritu legi de-
 siderant; ipso etiam intelligendæ sunt. Atramen nec fidelis,
 idemque peritus & exercitatus hodegus est spernendus. Ne
 enim multæ difficiles & obscuræ sententiæ vel frustra in scriptura
 sacra essent positæ, vel ansam præberent erroris, scribit MART.
 CHEMNITIVS in Exam. Conc. Trident. ad Decr. III. Sess. IV.
 Deus voluit in Ecclesia donum exstare interpretationis, quod sicut
 donum sanationum, miraculorum & linguarum, non est commune
 omnibus, sicut Paulus inquit 1 Cor. XII, 10. Et donum illud Deus
 non vult vel contemni vel abiici, sed reuerenter usurpari, tan-
 quam organon & adminiculum ad inueniendum verum & sanum
 sensum, sicut Eunuchus ille æthiops, in itinere prophetam Esaiam
 legens, Act. IX, 31. inquit: quo modo possum intelligere, nisi quis
 ἰδρυῖται με, h. e. tamquam hodegus duxerit me? Sicut & Chri-
 stus ipse discipulis Emmauntem proficiscentibus διηκουσίου
 interpretatus est, quæ in vniuersis scripturis scripta de se essent,
 Luc. XXIV, 27. idemque διηνοιξεν aperuit mentem, ut intelli-
 gerent scripturas, v. 45. Igitur quod Gen. XLII, 23. ex ver-
 sione LXX virali græca dicitur, ὁ ἐρμηνεύσας ἀνὰ μέσσω ἀνίσταν ἦν,
 inter-

Lectioni
 f. litterarum
 iungendus
 est interpres.

posse nos inde in tantum proficere, vt, quemadmodum Paulus Phil. I, 9. scribit, *abundemus in agnitione, & in omni sensu, ad probandum discrepantia*, cetera. Hæc & talia si diligenter ad animum reuocentur, excutient animo torporem ac negligentiam, facientque nos cupidos, alacres, attentos ad cognoscendum sensum Scripturæ sacræ, vt similes euadamus *purpurarie illi Lydiæ, cuius aperuit cor Dominus, vt attenderet illis, quæ dicebantur a Paulo Act. XVI, 14.* Et hæc cupida attentio non solum dabit initium intellectus, sed faciet quoque, vt in oraculorum diuinorum cognitione proficiamus semper plus ultra.

§. VI.

Sit porro lector atque interpres *docilis*, ita vt, quotiescunque ad tractanda sanctissima oracula accedit, toties videatur sibi scholam ipsius Dei frequentare, & pendere ab ore magni illius & infallibilis doctoris, de quo dicit Elihu Iob. XXXVI, 22. *מי כמוהו מורה* *quis est doctor sicut ille?* Nec agat aliter, quam vt discipulus ad pedes magistri sedens, qui, quoniam & cupidus doctrinæ est, & simul persuasum habet, doctorem res maximi momenti fideliter accurateque tradere, in doctrinam eius animum vnice intendit, & præcepta auide imbibit, alienus ab arrogantia ac fastu; non se magistrum, qui veritatem iam teneat, sed discipulum, doctrinæ auidum, gerens; non morosus, sed facilis instituenti. Fluit hæc *docilitas animi ex veritatis amore*, de quo superius dicebamus. Quod si e. im veritas tibi curæ fuerit cordique, facilis quoque eris docenti: & contra, si animum veritatis impatientem, ac præsumptis opinionibus occupatum, habueris, tum vel ita ages, quasi docentem non intelligeres, vel planissima eius verba in alienum aut mutilum sensum abripies. Quid clarius erat præcepto illo diuino, quo Saulus I Sam. XV, 3. iubebatur *caedere Amalekiticum populum, ac deuouere quicquid ei esset, nec parcere; ac adeo occidere tum manus tum feminas, tum paruulos tum lactentes, tum boues tum pecudes, tum camelos tum asinos?* & tamen, cum Saulus non regi solum Agago, sed

Docilis:

etiam

etiam optimis pecudibus ac armentis, cæcis tantummodo vi-
lioribus, pepercisset v. 8. 9. vel sic satisfacisse se illi mandato,
quamquam peruerse, interpretabatur, *Perfecit*, iniquens, *ver-
bum Domini*, v. 13. Vnde vero hoc, nisi ab animo Sauli indo-
cili, qui, si penes ipsum steteret, docere maluisset Deum,
quam discere ab illo? Meminerit ergo interpretes, se in tra-
ctandis sacris litteris non docere Deum, sed doceri a Deo,
quid senserit ac sentiat.

§. VII.

Sincerus
item & can-
didus.

Sincerus denique & *candidus* sit scripturarum sacrarum in-
terpres. Nam qui eo animo ad verbi diuini tractationem ac-
cedit, ut, quid exinde statui debeat, & ipse euadat certus, &
alios certiores faciat; nihil illi vel indiligenter prætereun-
dam, vel fide non bona dissimulandum, vel etiam data opera
luxandum est. *Veritas sua se simplicitate inuoluens nihil reformi-
dat, & qui eam vnice ac sincere querunt, quicquid proferrī
potest, sine tergiversatione admittunt, & incorrupta iudicii lance
trutinant*, inquit HERM. WITSIVS Miscell. T. I. p. 668. Opor-
tet igitur scripturæ interpretem cogitare, quod Deut. IV, 2.
et XIII, 1. Deus de verbo suo ipse iteratis vicibus edixit: *Ne
mendacii conuincaris, & penas des. Ac denique terrificam
illam vocem Apocalypseo Ioannæ c. XXII, 18. 19. ab ipso
Christo pronuntiatam: Contestor omni audienti verba prophe-
tie libri huius: Si quis adiecerit ad hæc, adiciet Deus super eum
plagas, scriptas in libro hoc; & si quis diminuerit de verbis li-
bri prophætie huius, diminuet Deus partem eius de libro vite, cet.*
Nec enim hi solum falsarii sunt, qui textibus sacris vel ad-
suunt aliquid, vel detrahunt; sed etiam, qui falsis prauumque
sinceris interpretamentis, scripturas peruertunt, prauis ad id
affectibus abrepti: quales perfringens Petrus 1 Ep. III, 16.
cum dixisset, Paulum in omnibus epistolis, pro sapientia sibi
data, de nouissimis locutum esse, subiungit: *in quibus (nouis-
simis)*

T et candor quidem, sicut
in scriptis quibusq; etiam
humanis, ita in sacris ma-
xime litteris interpretari
dis, summe est necessarium:
sine quo quisquis sacro-
rem vel diuinum vel hu-
manum explicare adque
ditur, is non explicare
auctorem, sed deformat
censens est.

simis) sunt quaedam doctrinae, intellectu difficilia, quae indocti atque instabiles pervertunt, sicut & reliquas scripturas, ad suam ipsorum perniciem. Quapropter cum lectores, tum interpretes scripturae sacrae ita animo suo affectos esse oportet, prout se Iudaei (quanquam mendaciter) animatos asserunt Ier. XLII, 6. *Erit Dominus* (sic inquebant ad Ieremiam,) *contra nos testis veritatis atque fidelis, si non secundum omne verbum, quod Dominus Deus tibi ad nos committet, fecerimus: siue id bonum fuerit, h. e. tale, ut nobis iucundum sit & placeat, siue malum, id est, quod minus ardeat & ad palatum sit nobis; voci Domini Dei nostri, ad quem nos mittimus te, obediemus.*

§. VIII.

Et vero his virtutibus, quibus Scripturae sacrae enarrationem conspicuum esse volumus, nihil magis contrarium esse videtur, quam *Studium partium*: cacoethes non minus pervulgatum, quam turpe & noxium. Nihil magis iudicium acutissimorum hominum corrumpit, atque illud, de quo loquimur, quod semper inter doctos, eos praesertim, qui sacris praesunt, regnat, inquit SAM. WERENFELSIVS in Dissert. pro Plebis Iudicio in Dogm. fidei. *Explicet mihi aliquis, ita pergit, cur de certis dogmatibus omnes Iesuitae aliter sentiant, quam omnes alterius ordinis homines; omnes Franciscani aliter, quam omnes Dominicani; omnes Sorbone Theologi, quam omnes Transalpini; omnes huius regionis aut academiae Doctores, quam alterius. Ridiculum esset dicere: consentientes simile habere corporis temperamentum, aut similem ingenii diatesin, his adversantes contrariam; aut hoc protenire ex diversitate aeris, quem dissentientes respirant. Studium partium hoc est, aut nescio, quid sit studium partium. Nimirum simul atque aliquis sectae, ordini, societati adscribitur, omnes protinus opiniones eius adoptat: a sua parte nullum est praevudicium, nullus error, nulla iniustitia, nullum partium studium: ab adversa nil nisi praevudicia, errores, iniustitia, nil nisi partium studium. Si centum & amplius suae parti intercedunt controversiae cum parte opposita; centum & amplius sua pars rectissime decedit; pars adversa ne in unica*

Virtutibus
interpretis
quam maxi-
me est
Studium pas-
cium.

Expendi-
rar, quid &
quotuplex sit
studium par-
tium.

quidem veritatem attingit. Venit autem nobis hoc nomine vitium illud hermeneuticum, quo sacrarum litterarum interpretes, siue gratiam aliorum aucupans, siue affectui suo erga personas gentesue, de quibus loquuntur scriptores diuini, indulgens, siue hypothesi perperam a se constituta concedens, siue denique sectæ illius, cui nomen suum dedit, peculiaribus, maximeque erroneis placitis obsequens, alium verbis Scripturæ attribuit sensum, quam iuxta interpretationis regulæ permittunt. Huius ergo vitii reos se faciunt, cum ἀνθρώπων ἄρεσκοι illi interpretes, qui *vano complacendi studio* ducti, in gratiam hominum, quibus doctrinam reuelatam ad palatum esse, aut saltem non valde improbari cuperent, eam torquent aut mutilant; tum προσωπολήπται, qui *personarum respectu* præuerti, odiosa, licet perspicuis verbis concepta, in gentis suæ aut sanctorum hominum historiis occurrentia, in contrarium sensum vertunt, aut saltem extenuant emolliuntque: & e contrario de alienigenis indifferenter aut benignius dicta, ad inuidiam eis conflandam, exasperant; tum τῆ υποθέσει δαλεύοντες, qui dicta Scripturæ, licet alium longe, vel & contrarium sensum fundentia, tamen suis ipsorum vel sectæ suæ opinionibus aptare conantur, & contra cum dissentientium placitis temere collidunt, aut si fauere eis videantur, indignius habent. Nec vero vnus generis sunt, qui hac re peccant. Alii enim per infirmitatem hallucinantur hinc inde, alii vero non sine malitia & prauo habitu: illi adficiuntur interdum a studio partium; hi vero regnantur tanquam mancipia: illi calamitose peccant, quia homines sunt, & humanis aliquando præueniuntur affectibus; hi vero voluntarie, nec sine pertinacia, partium studiis se adixerunt: illi compassionem digni, tanquam communis imbecillitatis humanæ exempla; hi vero culpandi ac vituperio digni. Vnde si quid durius contra partium studiosos in sequentibus dicemus, id non tam illos, quam hos tangere volumus.

§. IX.

Contra hoc vitium interpretum tenenda sunt grauissima & maxime salutaria monita Scripturæ V. ac N. Testamenti, in sacris licet
 Vt Ier. XXIII, 28. *Propheta, penes quem somnium est, enumeret* ^{Damnatus}
somnium; & penes quem verbum meum est, loquatur verbum ^{in sacris licet}
meum in veritate: Quid paleæ cum tritico? Quod ^{teris,}
 enim in Prophetas dictum est, exegetis suo modo aptari potest, ^{scilicet hinc qm maxime}
 vtpote quibus sacræ litteræ nomen *Prophetarum* pariter ali- ^{Mal. II, 9, ubi sacerdos,}
 quando tribuunt. Item 1 Tim. V, 21. *Obtestor coram Deo & Domino* ^{libus ac iudicis expro-}
Iesu Christo, & electis angelis, ut hæc ^{batur ad Deo, quod fuit}
(præcepta de regendis Ec- ^{ἡλπίσαντες ὁμιλῶντες}
clesiis) custodias ^{προσέκλιση, μηδὲν ποίων κατὰ πρόσωπον:}
χωρὶς προκρίματος, μηδὲν ποίων κατὰ πρόσωπον: ^{h. e. ex versione latina Vulgata, sine præiudicio, nihil faciens in}
alteram partem declinando; ex Syriaca interpretatione, ne præ- ^{veniat mens tua ab vlla re, & nihil agas per acceptionem per-}
sonarum; & ex Arabica, sine precipitantia, & sine inflexione iu- ^{dicii. Quod autem valet de pastoralibus præceptis, a Paulo}
dicii. Quod autem valet de pastoralibus præceptis, a Paulo ^{præscriptus, valet etiam de verbo Dei generatim sumto. In}
præscriptus, valet etiam de verbo Dei generatim sumto. In ^{hocigitur tractando & explicando abesse debet πρόκλημα; siue}
hocigitur tractando & explicando abesse debet πρόκλημα; siue ^{id præiudicium; siue cum aliis prælationem exposueris: abesse}
id præiudicium; siue cum aliis prælationem exposueris: abesse ^{item debet πρόσκλιση, inclinatio in alterutram partem, me:}
item debet πρόσκλιση, inclinatio in alterutram partem, me: ^{aphora desumta a libra, cuius lanx in alteram partem inclina-}
aphora desumta a libra, cuius lanx in alteram partem inclina- ^{tur. Sicut enim, si statere momentum in vnam partem de-}
tur. Sicut enim, si statere momentum in vnam partem de- ^{presseris, leuiorem sine dubio alteram feceris; ita cum fueris}
presseris, leuiorem sine dubio alteram feceris; ita cum fueris ^{adfectu in vnam partem propensior, alteram sine dubio dimi-}
adfectu in vnam partem propensior, alteram sine dubio dimi- ^{nueris. De qua emphasi conf. 10. CASP. SVICER. in Thef.}
nueris. De qua emphasi conf. 10. CASP. SVICER. in Thef. ^{Eccles. sub πρόσκλιση. Porro 1 Petr. IV, 11. Si quis loquitur}
Eccles. sub πρόσκλιση. Porro 1 Petr. IV, 11. Si quis loquitur ^{(ac adeo si quis edisserit ac enarrat) oracula Dei, loquatur ve}
(ac adeo si quis edisserit ac enarrat) oracula Dei, loquatur ve ^{oracula Dei, seu vt conuenit loqui verba Dei, sine adiumentis}
oracula Dei, seu vt conuenit loqui verba Dei, sine adiumentis ^{heterogeneis. Et 2 Petr. I, vbi postquam v. 19. dixisset Apo-}
heterogeneis. Et 2 Petr. I, vbi postquam v. 19. dixisset Apo- ^{stolus: Habemus firmitus verbum propheticum, cui bene facitis}
stolus: Habemus firmitus verbum propheticum, cui bene facitis ^{attendentes, ceu lucerne, lucenti in caliginoso loco cet. statim sub-}
attendentes, ceu lucerne, lucenti in caliginoso loco cet. statim sub- ^{iungit: Hoc primum scientes, quod omnis prophetia Scripturæ}
iungit: Hoc primum scientes, quod omnis prophetia Scripturæ ^{ιδίας ἐπιλύσεως ἐ γίνεται, PROPRIÆ SOLVTIONIS NON FIAT,}
ιδίας ἐπιλύσεως ἐ γίνεται, PROPRIÆ SOLVTIONIS NON FIAT, ^{vel SIT; puta, ἔργον οὖρον, (quod heic subauditur perinde ac}
vel SIT; puta, ἔργον οὖρον, (quod heic subauditur perinde ac ^{Act. I, 7. in ἐχ ὁμῶν ἐστὶ γινῶσαι, cet. cum addita ratione: Nec}
Act. I, 7. in ἐχ ὁμῶν ἐστὶ γινῶσαι, cet. cum addita ratione: Nec ^{enim}

† Egregius hanc in rem locus Lutheri est, quem *le. Henr. Minus* allegavit in *Præf. ad Oecon. V. l.*
 pag. 7.

SECTIO I. FORMANS INTERPRETEM

enim voluntate hominis allata est vnaquam prophetia, sed a Spiritu S. acti, locuti sunt sancti Dei homines. Est autem *idia επίλυσις*, quam interpres non eo, quo prolata est prophetia, sed proprio spiritu, eoque deprauato, nec ex scripturis sponte fluentem refert, sed suo ipsius arbitrato & ausu *παρεσάγεις*, & cupiditatus ac præsumptis opinionibus suis conformem facit. Adeoque illud, hoc primum scientes cetera, non tam causam dicit, quare recte agant, qui attendunt verbo prophetico, (quæ causa demum v. 21. sequitur, eaque tum versui 19. tum 20. conueniens) quam cautelam modumque legendi præscribit. Vt autem Petrinus hic locus rectius intelligatur, obseruare iu-
υαβίτ, επίλυειν & επίλυσις idem valere ac *soluere & solutio*: ac proprie quidem dici de *solutione nodorum*, metaphorice vero de *explicatione* difficiliorum quæstionum, siue verborum; vt Marc. IV, 34. *privatim vero discipulis suis ἐπέλυε πάντα* solvebat, (i. e. explicabat) *omnia*, quæ promiscuo cœtui per parabolas dixerat; & Act. XIX, 39. *Si quid vero de aliis rebus queritis, in legitimo cœtu ἐπιλυθήσεται*, i. e. explicabitur, dirimetur. Differunt igitur cum a simplicibus *λύειν & λύσις*, quæ & *solutionem* seu interpretationem, & *dissolutionem* s. *euerisionem*, denotant; vt *λύειν τὸ ἀνέγκμα*, *soluere enigma*, apud *Lucianum*, & *ἡ δὲ δὴνατα λυθῆναι ἢ γεαφῆς*, non potest solui (i. e. everti) *scriptura*, Ioh. X, 33; tum a *καταλύω & καταλύσις*, quæ, vbi ad orationem referuntur, non nisi *dissolutionem* ac *euerisionem* significant. Igitur *πάντα παροφῆσεια γεαφῆς*, quatenus de eius sensu queritur, concipitur veluti nodus; eius vero interpretatio veluti solutio: plane vt Dan. V, 12. & 16. *רוקן רשום* *soluere nodos* idem est ac *difficiliores enodare quæstiones*, vt si *omnia, enigmata*, & intricata scripturæ genera interpretanda sint. Proinde non est, cur reiecta versione vernacula B. Lutheri: *Das̄ keine Weissagung in der Schrift geschicht aus eigner Auslegung*, & *Vulg. Lat. quod omnis prophetia scripturæ propria interpretatione non sit*, comma hoc contra exponatur: *proprie destructionis non sit*; quomodo quidem Arabs: *non soluit ipsamet sensum sui ipsius.* Potius dicitur in interpretes *idia γλωσσῶνες*, *idia-*

Sic LXX Gen. 41. 12. *ἀνάγει
 κατὰ τὸ ἐνυπνίον αὐτοῦ
 ἐπὶ ἐλυβεν, 777.*

† *Dei dicitur.*

e. g. *Matth. 5. 17. ὅτι ἡ λέξις κα-
 τὰ λέγει, ἀλλὰ πληθεύει, ἵνα
 τὰ νόμιμα ἢ τῶν προφητῶν
 ἕως ἡμερῶν ἵσταται ἐπὶ ἀβύσσῳ
 ἀλάτ τῆς ἐπιτολῆς τῶν νόμων.*

† *U. vero D. hach. Langg
 hanc posteriorem explicationem
 non sequitur in Comm. suo R.
 Latino, iterumq. in vacens edito
 dy. off. v. 1. n. 2. n. 2. n. 2. n. 2.*

trari, Esa. VIII, 1. Ignotus incredibile, immo certum qd, Spiritum d. Do ipsam
 significare voluisse, quod verba, quibz utitur, inter homines significare
 possunt, ac significavit. Certior eundem sensus, si probari possit, eum to-
 tias Scripturae s. con

centui conformem esse,
 et cum circumstantiis

non solum non fouebit illa, sed etiam destruet quam ma-
 xime.

cuiusvis loci di-
 ligenter ponde-
 ratis, defectu
 item of seopo
 scriptoris sa-
 cri sapiente In-
 cur.

Vagabo, cum antecessoribus
 et consequentibus,
 conuenire. Conf. Ramb.
 bachi Hermen. s. lib.
 IV. c. II.

§. XI.
 Indidem vero, quod analogiam fidei vna cum reliquis
 sanioris Hermeneuticæ mediis principiisque suademus, simul
 cognoscitur, nos, dum studium partium improbamus, ac
 adeo vnum extremum cauere iubemus, nequidquam ad al-
 terum deuiare extremum, vt forte perinde nobis sit, quomo-
 docunq; textus aliquis explicetur: qui quidem foret indif-
 ferentissimus hermeneuticus, monstrum non minus deforme,
 quam vel partium studium, vel aliud quodcunq; interpre-
 tationis vitium. Illic enim veritas summa lex est, & simul fin-
 nis, ad quem tendimus; heic vero susque deque habetur
 veritas, quasi res nauici esset, & merx abiectissima. Proinde
 tantum abest, vt sectarium interpretandi modum culpantes,
 vagum laxumque & instabilem introducamus indifferentis-
 simum, qui veritatis amorem deprimat, & tantum non ex-
 stinguat; vt potius veritatem vnice sequendam, & humanis
 respectibus omnibus anteponendam esse, suadeamus, sequen-
 tes illud sapientissimi Regum Prou. XXIII, 23. אמרו קנה

ואמר רמב"ם Veritatem eme, & noli vendere: exemplo merca-
 toris illius, qui, cum pretiosum inuenisset vnionem, diuendi-
 tis cunctis facultatibus suis eum emit, Matth. XIII, 45, 46. A-
 micus igitur Plato, amicus Aristoteles, sed magis amica no-
 bis veritas.

§. XII.

Studio
 partium plu-
 rimi inter-
 pretes suc-
 cuberunt.

Quantquam autem studium partium, generatim specta-
 tum, ab omnibus omnium sectarum hominibus in interprete
 reprehenditur; tamen si interpretes speciatim in applicati-
 one ad hæc vel illa scripturæ loca spectes, mirum non mi-
 nus, quam dolendum est, adeo multos illorum huic vitioso
 succubuisse affectui. Nam, vt ven. RAMBACHIVS l. c. §. 9.
 iterum pulcre obseruat, plurimi in interpretandis scripturis,
 doctrinam in catu suo receptam supponere solent; nec, si depre-
 hendant loca quedam scripturæ hypothesibus suis e diametro oppo-
 sita,

ta, idcirco ab his recedunt; sed potius talem asserre scripturae interpretationem admittunt, quae analogiam fidei, quam animo suo formauerunt, non dissoluat. Vnde sepiissime fit, ut scriptura humanis opinionibus, quasi per calceos aptetur. Videas igitur, hoc malum grassari vbiq; cum inter Iudaeos & Muhammedanos, tum inter Christianos. Dabimus aliqua eius rei specimen secundum potiores huius vitii familias, quas supra enarrauimus, exhibenda.

SECTIO II.
SISTENS EXEMPLA QVAEDAM INTERPRETVM, EX VANA
ἰνδραμαγεωρία SCRIPTVRAM PERVERTENTIVM.

§. XIII.

Supra §. 8. dictum fuit a nobis, partium esse studium si quis gratiam aliorum, quibus oracula diuina ad palatum esse, aut non valde improbari cupit, alium eis sensum attribuat, quam conueniebat. Peccasse in eo ELAVIVM IOSEPHVM, testis est A BARBANEI, qui Comment. in Daniel. fonte X, palma VII. eum describit, *tamquam seruum existentem in manu domini dari, qui loquitur ad beneplacitum illius.* Vnum atque alterum tantum notabimus. Libr. IV. Antiq. c. 8. scribit: *Diis non esse maledicendum, nec fana exterorum violanda, nec consecrata Diis donaria auferenda.* Similia docet Libr. II. contra Apionem, affirmans, Legislatorem Ebraeorum Mosen, expresso interdicto irrisionem & maledicta a diis aliarum gentium prohibuisse. *Hic Iosephus* (verba sunt PETRI BRINCH in Examine Hist. Iosephi c. VI. p. 302. b. edit. opp. Iosephi nouiss. *Hauercampiana*) *in gratiam aliarum gentium, maxime romanorum, quos inter rerum dominos vixit scripsitque, turpiter mentitur, Deo & Mose legem affingens, quam tulit nunquam, imo cui contrariam tulit.* Ex. XXIII,

Ex Iudaeis
scripturae
nonnulla dicta male interpretatus est El. Iosephus.

Ex. XXII, 27.

XXIII, 24. Deuter. XII, 2. 3. Videtur autem Iosephus respexisse ad hæc verba Dei: לֹא תִקַּח לְיְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֱלֹהִים אֲחֵרִים Ex. XXII, 27. Sed hic falsum egit interpretem, cum voce אֱלֹהִים non ficta genitium numina, (que simul cum suis cultoribus execratur lex diuina) sed magistratus ac iudices, usitata Ebraeorum phrasi appellerentur. ¶ Pari modo THOM. ITTIGIVS in Prolegom. ad Ioseph. p. 93. a. Edit. cit. notat pudendam illam Iosephi adulationem, qua oracula de regno Messiae ad Vespasianum applicuit. Cumenim in s. litteris prædictum fuisset, istis circiter temporibus quendam ex Iudæorum finibus profectum, orbem terrarum imperio potiturum; id in Vespasiano implendum dicere non dubitauit, teste EUSEBIO L. III. c. 8. & ZONARA L. XI. Annal. c. 16. Cuiusmodi errores bene multos annotarunt laudati modo auctores PETR. BRINCH, & THOM. ITTIGIVS. Vide et D. Jo. Sal. Semler. Diss. de auctoritate

¶ Vide parvo *Sederunt de iure nat. et gent. lib. II. c. XIII.*

Archæologia, Anke 1757 p. 32. 33.

Adiuncta sunt huic ἀνεπίστατονίαι generi falsa scripturæ interpretamenta doctissimi inter Iudæos, cui nomen erat PHILONI, qui cum Scripturam ingenio gentilium adaptare, illisque ad palatum esse, vel saltim non improbari studeat, frivolum illud allegorizandi genus sectatus est. Adscribamus in hanc rem verba CAMPEGII VITRINGA ex obseru. sacr. L. III. c. 19. §. 9. quibus PHILONIS interpretationes acriter perstrinxit: *Philo Iudæus, ait, ingenio potius, & facundia, qui eo potissimum obtentu (se teste) in varias partes legis Mosaicæ ἀνεπίστατονίαι commentatus est, ut diuino verbo maiorem conciliaret reuerentiam apud gentes, quantas passim vendidit nugæ? quam solutus est? quam se ipsum vehementer cruciat ac torquet, imo vero multo magis ipsum Dei verbum? Sic enim existimo, verbum diuinum eum in modum qui tractant, illud aliorum exponere ludibrio & contemtu. Nec procul ab hac PHILONIS (si ita vocare lubet) pia fraude abluat LXX seniorum græca interpretatio loci Es. LXIII, 9. cuius verba in textu hebræo ita sonant: in omni angustia illorum ipsi fuit angustia; & angelus faciei ipsius seruauit eos: amore suo & clementia sua ipse assere-*

Philo Iu.
dæus.

LXX inter.
preces lcl.
LXII, 9.

rui eos. Age vero, comparemus hæc cum ipsa τῶν ὁ. μετα-
 Φεάσει, quæ ita reddidit: καὶ ἐγένετο αὐτοῖς εἰς σωτηρίαν ἐκ πά-
 σης θλίψεως αὐτῶν. οὐ πρέσβυς, ἀδὲ ἀγγελος, ἀλλ' αὐτὸς ἔσωσεν
 αὐτοὺς κ. τ. λ. & factus est ipsis in salutem, ex omni angustia ipso-
 rum. Non legatus, neque angelus, sed ipse seruauit eos. Locum
 esse ex illis, qui dubiam lectionem habeant, **אין** non & **אין**
 ipsi, nemo non videt, qui fontes accedit: vtra hic sit præfe-
 tenda, quæstio est, quæ vix ad κρινόμενοι pertinet. Patet au-
 tem, τὸς ὁ. non modo **אין** accepisse pro **אין** legato, vt a Ca-
 pello iam fuit obseruatum; sed etiam totam lectionem aliter,
 quam accentus admittunt, distinxisse, & quæ dicuntur in fi-
 ne vers. 8. coniunxisse, ligata continuataque oratione cum
 commate 9. Nos pro præsentī instituto duplicem fraudem
 annotabimus: altera consistit in eo, quod per *angelum hunc*
faciei vna cum Iudæis hodiernis non *Christum*, prouti par est,
 sed *angelum creatum* intellexerint: altera, quod communem il-
 lam & simplicem versionem verborum hebræorum, quam non
 ex ignorantia aut defectu attentionis, sed consilio quodam
 humano prætermiserunt, gentilibus, versionem græcam lectu-
 ris, præbituram occasionem erroris vel criminationis existi-
 mauerint. Est hæc doctissima coniectura eruditissimi c. VI-
 TRINGA, qui obseru. Sacr. L. III. c. 18. §. 4. hunc in modum
 loquitur: *Noluerunt interpretes illi, vt gentes in codice verbi*
diuini legerent, Iudeam gentem non ab ipso Deo, sed ab angelo
Dei esse seruatum. Cogitarunt enim, id vel genti sue fore debo-
nestamento, vel suspicionem moturum, ac si Iudæi, qui professione
vnus Dei se a gentibus discernabant, minores quasdam diuini-
tates colerent, usque suam deberent salutem. Placuit igitur,
huius, incommodi euitandi causa, consilium, textum violenter dis-
cerpendi, & alium quemuis sensum, præter hunc, inde eruendi.

§. XV.

Eodem seluto contaminant ex Christianis, qui Vicario
 Christi, quem vocant, abiectionissime adulantes, sacratissimis o-
 raculis turpiter abutuntur, & reuera ita segerunt, vt, quod
 Abarbanel modo de FL. IOSEPHO aiebat, eum fuisse tan-
 quam

Ex Christi-
 nis loco
 Matth. XVI,
 18. abusi sunt

Auctores
Bibliothecæ
Maximæ
Pontificiæ,
Cæs. Baro-
nius Cardi-
nalis.

quam seruum existentem in manu domini duri, qui loquitur ad beneplacitum illius, de istis iure merito dici queat. Etenim totum illud opus tam Bibliothecæ Maximæ Pontificiæ, quod Romæ Ao. 1698. XX voluminibus grandioribus impressum est, quam *Annalium Cæsaris Baronii*, XII. Tomis maioribus constantium, qui fulturam monarchiæ ac dominatus Papalis, suo tempore vacillantis, pro scopo habent, quid est aliud, nisi *παρεσκευασία* dicti illius palmarii Matth. XVI, 18. *Tu es Petrus, & super hac petra edificabo meam ecclesiam*, cet. Ex cuius abusu adeo illimitati honores, iura & tituli Romano attribuuntur Pontifici, ut vel Indicem fastuosæ illius Bibliothecæ sub titulo *Papæ* peruolenti, horror oboriatur, ac species obuerfari videatur apocalypticæ illius bestię ac mulieris, quæ plena erat nominibus blasphemię, Apoc. XIII, 1. c. XVII, 3. Confer ven. D. IO. HENR. MICHAELIS Dissertat. de *Christo Petra ac fundamento Ecclesiæ*. Videmus igitur, quo vitiosum illud complacendi studium interpretes abripiat. Alia longe mens erat Paulo Gal. I, 10. *Numquid, inquit, hominibus, (nempe ut faueant mihi) persuadeo, an Deo? Aut num quero hominibus placere? Si enim adhuc hominibus place-rem, Christi sane seruus non essem.*

SECTIO III.

EXHIBENS PARADIGMATA

FALSARVM SCRIPTVRÆ S. EXPLI-
CATIONVM, AB INTERPRETIBVS

προσωπολήπτως PROFECTARVM.

§. XVI.

Ex προσωπολήπτις
πολιτεια
scripturae f.
dicta falso
explicare.

IN partium studio προσωποληψίας vitium primas tenere; supra quodammodo fuit indicatum. Hoc igitur qui committunt, eos ex Malach. II, 9. recte vocaueris: **פנים כתר** *faciem accipientes in lege*: ut, si maior personarum, quam verbi diuini, ratio habeatur, aut odi-

ota, licet peripicuis verbis in sacro codice concepta, quæ vel de iudaica gente, vel de sanctis cæteroquin hominibus ac laudabilibus, sacræ litteræ narrant, extenuentur ac emolliantur; & vicissim de alienigenis benignius & indifferenter dicta exasperentur. Et profecto sicuti Deus ipse *ἐν ἑστὶ προσωπολήψια*, Act. X, 34. neque est apud eum *προσωπολήψια*, Rom. II, II. Eph. VI, 9. sed potius *ἀπροσωπολήπτως κείναι*, I Petr. I, 17. ita & Scriptura s. hoc diuinitatis caractere fulget, quod sit in narrationibus suis candida, sincera, a furo aliena, nihil dans siue amoris, siue odio, sed res omnes summa fide ita describens, prout gestæ sunt, siue laude sint dignæ, siue vituperio; plane vt B. LUTHERVS Præfat. ad versionem vernaculam V. T. de Mosè imprimis testatur: Mosès schreibt, wie sichs treibt. Nec enim ita scriptores sacri historias consignarunt, vt de piis fauorabilia tantum, quæ vocantur, enarrarent, sed etiam neuos a clapsus, siue leuiiores siue grauiiores, pari fide cum de sanctis personis, tum de se ipsis notarent; admodum hac ratione diuersi a nonnullis primævi Christianissimi scriptoribus, qui quanquam animo forte non malo, minus tamen fideliter de primis Christianis ea promodum commemorarunt tantum, quæ in laude ponerentur, omiſſis fere, aut leuiter tantum tactis illis, quæ humana fragilitatis exempla in ipso Christianismi flore primæuo essent. Vtinam igitur huic diuinorum auctorum sinceritati candor quoque responderet interpretum! Sed defectum hac in re prodent Iudæorum, Muhammedanorum ac Christianorum interpretum lapsus.

§. XVII.

IUDAÏS præcipue hoc vitium adhæret, vt, velut in gratiam & gloriam gentis suæ, odiosa illa, quæ de progenitoribus suis in scripturis narrata inueniunt, fere amoliantur, affectui suo plus indulgentes, quam veritati; & gloriæ, quam sinceritatis, studiosiores. Exempli gratia, quando Isaac Esau, filio natu maiori, *venit frater tuus*, inquit, *בברכה* PER FRAVDEM, & *abstulit benedictionem tuam*, Gen. XXVII, 35. Gen. XXVII, id, quasi nimis durum & in patriarcham suum iniurium esset, 95.

C 2

emolli-

emolliuerunt Chaldæi, Iudæorum paraphrastæ ONKELOS & PSEUDO-IONATHAN. Nam pro במרמה *per fraudem*, quod tamen in toto codice S. nusquam nisi in malam partem capitur, substituerunt בחכמה vel בחכמתא *per sapientiam*, quod in virtute contra habetur; quasi vero, quod Iacobus instigante matre fecit, non culpabilis, sed pia fraus, immo laudabilis sapientia, ex mente Isaaci fuisset. Secutus Chaldæos R. SAL.

Idem circa idem vocat huius
idem factis sunt 29-32.
interpretas in eam
filiorum Iacobi cum
Chamoro abo diehemo
Gen. XXXIV, 13.

Sic 2 Reg. X, 19. Iehu audivit
egit בעקבה, לון. דורעק.

ISAACIDES, pariter illud במרמה *per fraudem*, explicauit בחכמה *per sapientiam*. Aliud exemplum cape ex Gen. XXXI, 19. & 32. ubi dicitur: *Et furata est (רזנב) Rabela theyaphim*, seu simulaera Deorum penatum, *que erant patri ipsius*. Ipse quidem Moses Rahelam furti in hoc actu commissi ream facere non dubitauit, cum illo ipso vitur verbo, quod Exod. XX, 13. in Decalogi præcepto septimo, לא רזנב *ne furator*, exstat; ac adeo pro diuino candore suo scapham scapham dixit. Quid vero Iudæi? ONKELOS vs, molliori vtens vocabulo, vertit, ורסיבת & *accepit*; vt actio, si non bona fuerit, saltem a lectore vt indifferens concipiatur, abstrahendo ab hoc, vtrum bona an mala fuerit. Pariter interpretas *Axabs*, Iudæus & ipse, reddidit בארפא & *occultauit*. Quæ tergiuersatio, vnde est, nisi a studio partium erga eam personam, quæ alibi scripturarum in laude est, & quam pars populi Israelitici haud exigua matrem agnoscit? R. SAL. ISAACIDES verbum illud a constanti significato diuertere quidem non est ausus; attamen scholion satis benignum addidit, והפריש את אביו מעבודת אלילים נתכוננה *patrem suum a cultu idolorum abstrahere voluit*: cuius vero coniecturæ iudicium nullum est a Mose expressum.

§. XVIII.

Audiamus Iudæos alibi quoque, contra veritatem textus Gen. XXXVIII, sacri, patriarcharum facta excusantes, videlicet Gen. XXXVIII, 2. vbi legitur: *Vidit ibi [apud Adullamensem Chiram v. i.] Iuda filiam viri (כנעני) Cananei, nomen habentis Schue, & duxit eam (ויקחה), & venit ad eam*. Vix dubium est, ma-
ui-

trimonium hocce cum Cananitide non fuisse boni moris atque
 exempli, sed contrarium tum institutis patriarchalibus
 Gen. XXIV, 2. sqq. c. XXVI, 34. 35. c. XXVII, 46. c. XXVIII,
 1. 2. tum voluntati diuinæ, quæ iam inde ab antediluvianis
 temporibus innotuerat Gen. VI, 1-7. quemadmodum Vene-
 randus PRAESES in Dissert. de *Antiquitatibus Oeconomiae patriar-
 chalis* §. XXVIII. p. 57. sq. pluribus ostendit. Tentarunt igitur
 Ebraeorum magistri, labem hanc, si fieri posset, ab Iuda, viro
 cætera non illaudabili, & a quo Iudæi magna ex parte origi-
 nem, & in vniuersum omnes nomen sortiti sunt, abstergere.
 Primo enim ex focero Iudæ, quem Moses *Cananisam* fuisse di-
 serte memorat, ipsi contra fecerunt *mercatores*, mutato no-
 mine illo כנעני *Cananei*, quod in se proprium, idque gen-
 tile est, in appellatiuum, quod *mercatores* designet. Quo-
 modo cum Talmudici tr. *Pesachim* f. 50. tum paraphrastæ
 Chaldæi ONKELOS & IONATHAN תגרא & תגר *mercatores*
 reddiderunt, cum sequacibus R. SAL. ISAACIDE & R. SA-
 MVELE BEN MEIR in Comment. l. c. quorum hic nomina-
 tim ita habet: Vox כנעני explicanda est cum Targumistis MER-
 CATOR, sicut Ef. XXIII, 8. כנעניה MERCATORES EIVS, &
 Hof. XII, 8. כנען QUOD AD MERCATOREM, in manu eius
 sunt lancee fraudulentæ; cum subiuncta ratione: quoniam a
 filiabus Canaanis, seu a mulieribus Cananiticis, caute sibi
 insi sunt. Verum si hæc argumentatio a iure ad factum va-
 leret, nulla omnino patriarcharum futura essent *ωαροειματα*,
 & deberent scripturæ loca, quibus talia notata sunt, pariter
 in alium plane torqueri sensum. Atqui cum Moses *mercato-
 rem* alibi vocet סוחר, & nomine כנעני contra innumeris
 propemodum locis in Pentateucho suo, tamquam proprio
 gentis *Cananiticæ* vtatur, quis ei, quæso, nisi partium studio
 abreptus, in historia matrimonii Iudæ *mercatores* existimabit
Cananei vocabulo venisse? Igitur rectius A. EZRA, cum hoc
 magistrorum gentis suæ interpretamentum attulisset, hanc
 addidit epistelam: Verum præstat, exponere illam vocem *secun-
 dum*

Sic quoniam אֲרָמָה & VI, 20. *Arriamus uxorē duxisse*
דער ארמא דורכד רוקח'ס און יוכבד דורכד רוקח'ס
דער ארמא דורכד רוקח'ס און יוכבד דורכד רוקח'ס
דער ארמא דורכד רוקח'ס און יוכבד דורכד רוקח'ס
 videtur esse q. אֲרָמָה רוקח'ס אֲרָמָה רוקח'ס אֲרָמָה רוקח'ס

SECTIO III. EXHIBENS PARADIGMATA

dum simplicem eius significatum. Sed hic nondum substitit ad-
 festata interpretatio Iudaica. Nam secundo verbum illud רוקח
 & sumsit eam, quod ex vulgatissimo Ebraeorum vsu exponen-
 dum erat, & duxit eam, PSEUDO-IONATHAN vertit: צייר
 & profelytam fecit eam: quasi tropica hebræo illi verbo inef-
 fet significatio sicut cum dicitur Prou. XI, 30. *Fructus iusti est*
arbor vite, רוקח & capit (salutari doctrina) animas sapiens.

§. XIX.

immō ערו

Idem partium studium ex Iudæorum explicationibus
 pellucet, cum mulierem illam, quam Iuda filio suo *Schele* vxor-
 em dedit, quæque probabiliter Cananiticæ gentis non minus,
 quam propria Iudæ vxor fuit, *filiam Semi magni*, sine vlla ido-
 nea ratione, quin absurde faciunt. Ita enim expresse PSEU-
 DO-IONATHAN ad Gen. XXXVIII, 6. qui & ibidem v. 24.
 Iudam, Thamaræ socerum de hac nuru sua, adulterii nomi-
 ne infamata, sic fermocinantem inducit: *Nonne filia sacerdo-*
ris illa est? educate eam vt comburatur. ETR. SAL. ISAACIDES
 Comment. ad h. l. ait: *Dixit Ephraim Caschensis nomine R.*
Meiri: Filia fuit Semi, qui sacerdotio functus est; ideoque flam-
mis addixerunt eam. Conf. & Talmud. Tract. האילנות
 f. XXXVI. Rectius R. SAM. BEN MEIR de iudicio illo, quo ad
 rogam condemnata est Thamaræ, sic, inquit, *mos fuit illorum,*
quando vidua quædam leuiro, seu fratri defuncti mariti, obli-
gata erat.

§. XX.

Porro constat, *Rababam* Hierichuntinam, quæ explora-
 tores Israeliticos hospitio exceptos seruauit, vocari Ios. II, 1.
 & alibi sæpius זונה *scortum*. Quod vero, quia probrosum
 videbatur, igitur Iudæorum magistris, tum propter officium,
 quod hæc mulier populo præstitit Israelitico, tum quod cum
 vniuersa familia Ebraeorum genti postmodum adiuncta est,
 Ios. VI, 25; missa vltatissima illius nominis significatione,
 aliam, sed nullo idoneo exemplo ex codice S. firmatam, sub-
 stituerunt notionem, facientes ex *scorto* פונדקיהן i. e. פונדקיהן
 פונדקיהן

Ha vertit breithauptus vo-
 cem עקשיתא An אף אף
 putator, א הקשה *facere*
 oblationes?

Gen. XLX, 6. עָרָה
 חַמֵּס עֲבֹרָתָהּ
 חַמֵּס עֲבֹרָתָהּ
 חַמֵּס עֲבֹרָתָהּ
 חַמֵּס עֲבֹרָתָהּ

δοξιοτητα, seu *cauponam*. quae hospitio suo quousvis exceperit. Sic enim vocem רַחֵם in historia Rahabæ ubique vertis Chaldaeus interpres IONATHAN: quasi a רַחַם alere diceretur, quae alimenta praebeat hospitibus. Cui sententiae pollicem premunt D. Kimchi & Sal. Isaacides; & quod mirum est, ex ipsis Christianis non nulli. Quanto rectius Apostolis Domini nostri citra affectationem vocatur ראַבַּב הַ כּוֹנֵנִת, *Rahaba scortum*, Hebr. XI, 31. & Jac. II, 25. licet eam non solum in illustribus collaudarent fidei exemplis, sed etiam *Salmoni*, Nahassonis filio, ex Principibus Iudæ, nuptam, in progenitoribus Christi locum obtinuisse, probe scirent, Matth. I, 5. Ad quem locum optime HIERONYMVS, *In Genealogiam Christi*, inquit, *nulla sanctarum mulierum adsumitur, sed ea, quas scriptura reprehendit; ut qui propter peccatores venerat, de peccatoribus nascens, omnium peccata deleret.* Et vel hoc Rahabæ exemplo confirmari debuit, quod Saluator noster dixit Matth. XXI, 31. fore, ut publicani & scortia praecessuri sint hypocritas in regnum Dei. Ac adeo, quod in se probi est atque dedecoris, per accidens solatii fit argumentum. Id vero doctrinae atque solatii in hoc quidem exemplo tollit studium partium.

§. XXI.

Expressius vero crassiusque studii partium exemplum vix vllum est, quam illud Talmudicorum doctorum, quo in Tr. שׁוֹבַע c. V. ita pronuntiant: כל האומר ראובן ובני עלי Quisquis dixerit, Rubenem, & filios Eli, & filios Samuelis, Dauidem ac Salomonem peccasse, is omnino errat. Impudentissima assertio, quam secundum singula momenta considerare, & atrocitate calculo iuuabit. Quod enim primo ad incestum illud Rubenis facinus attinet, de eo sic legitur Gen. XXXV, 22. *Factum est, cum habitaret Israel in terra illa, inuit Ruben וישכב את בילח, concubuit cum Bilha, pellice patris sui.* Quid clarius hoc dici potuisset? inprimis cum pater Iacobus, ad hoc ipsum filii scelus respiciens, in vltimis verbis suis Gen. XLIX,

Haec Hebraica explicacionem
Da. de Ludovig in Arm Inlel
Ligenh. 2. 1732
N. XV. p. 230. fornnare ad.
grecus est; seu parum fe-
liciter.

Sic de Simone Iud. XVI, 1.
אשה זונה, lon. ארתא
פונדקית, ad probabilem
Kimchio in מ. 1.

XLIX, 3. 4. dicat: *Ruben primogenitus meus tu es: -- sed o leuitis* [leuissime] *ad instar aquarum, -- quoniam conscendisti thorum patris tui: tunc (thorum) polluisti; lectum meum ille leuissimus homo ascendit!* Et, si quidem nec hic locus videbatur sufficere, idem actus facinorosus etiam I Par. V, 1. ita describitur, ut nihil sit, quod morari lectorem queat: *Ille (Ruben) fuit quidem primogenitus; sed cum polluisset thorum patris sui, data est primogenitura eius filio Iosephi.* Ast Iudæi frigidissime Rubenis factum interpretantur. Nam PSEUDO-IONATHAN locum illum priorem Geneleos sic *ωαγαρδαλας: Factum est, cum habitaret Israel in terra illa, iuit Ruben, & confudit stratum Bilbe, pellicis patris sui, quod ordinatum erat e regione strati Lee, matris sue, & imputatum est ei, quasi concubuisset cum ea.* Sequitur Ionathanem R. SAL. ISAACIDES in Comment. ad h. l. Propterea, inquit, quod confudit lectum eius, scriptura imputat ei, ac si concubuisset cum ea. *Quare autem confudit & violauit stratum eius? Quod, cum mortua esset Rabela, Iacobus lectum suum, qui continuo ad id usque tempus in tentorio Rabele, nec in cæteris tentoriis steterat, sublatum inde posuisset in tentorio Bilbe. Venit igitur Ruben, ac requisuit iniuriam, matri sue illatam, dicens: si soror matris mee fuit aduersaria matris mee, ergone & ancilla sororis matris mee eris aduersaria matris mee? Ideoque confudit lectum.* Idem habetur in ipso corpore Talmudico Tr. Megilla f. XXV. & Schabbath f. XXV. suffragantibus R. ABRAHAMO BEN EZRA, qui alias sanior tribulibus suis solet esse, & R. IACOB ABENDANA, scribente in spicilegio ad Michlal Iophi: *Verissimè est, quod dixerunt magistri nostri p. m. quod non concubuerit cum Bilba, (absit hoc!) sed tantum confuderit stratum patris sui, eo, quod honori matris sue compateretur.* Quam interpretandi licentiam recte damnauit B. LUTHERVS Comment. in Gen. ad l. c. To. III. p. 207; Iudei, inquit, scelus hoc excusare conantur, ut solent esse in laudes suorum effusissimi; quemadmodum & Greci olim, & Itali hodie omnes alias nationes præ se contemnunt, & vocant barbaros. Ita Iudei, ubi manifesta sunt vitia sue gen-

gentis, tamen student extenuare, tegere, ornare. - - Sic depravant sacram scripturam insulsissimis & vanissimis nugis. A partium vero studio hanc detorsionem repetendam esse, tum res ipsa loquitur, tum Pseudo-Ionathan, Talmudicique doctores & R. Sal. Isaacides manifeste produnt, afferentes, verba illa (fuerunt autem filii Iacobi duodecim) ideo historiae poluti a Rubene thori paterni immediate subiecta esse, ut doceremur, fuisse eos omnes (virtute) aequales, & omnes iustos, ac adeo non peccasse Rubenem. Quod tamen vix aliud est, quam Deo ipsi velut in faciem contradicere, & in scripturas iniurium esse, dum parcitur honori Rubenis & gloriae Israeliticae.

§. XXII.

Porro de filiis ELI, quorum famam conseruare Iudæi satagunt, extant clarissima verba I Sam. II, 12. *Filii Eli erant filii Belialis*, seu homines nequam, nec nouerant (curabant) Dominum; & v. 17. *Et erat peccatum iuuenum illorum ingens valde coram facie Domini: quoniam contemtu exponebant homines isti sacrificium Domini*. Inprimis vero v. 22. *Eli audiebat omnia, que facerent filii sui toti Israeli, & quod concumberent cum mulieribus, in agmen conuenientibus ante ostium tabernaculi conuentus*. Ad quod postremum comma hæc habet D. KIMCHI in Comment. *Sunt ex Rabbini nostris b. m. qui id aliter, quam secundum litteram explicant, afferentes, eos non concubuisse cum mulieribus, sed imputari hoc eis a scriptura velut concubitus cum mulieribus, quod, dum hæc oblationes suas silentem afferrent, illi moram iniecerint eis, cogentes eas extra domos suas pernoctare*. Idem figmentum adferunt quoque R. SAL. ISAACIDES & R. LEVI BEN GERSCHON in Comment. suis ad h. l.

§. XXIII.

Pari modo de filiis SAMVELIS, eorumque peccatis, locus manifestus est I Sam. II, 3. *Non ambulabant filii eius in viis ipsius, sed destexerunt post questum, sumseruntque munus, & peruerterunt ius*. Verum post SAL. ISAACIDEM in Comment. ad h. l. strictius hoc monentem, D. KIMCHI Rabbini nostri,

D

nostri,

noſtri, inquit, perhibent, filios Samuelis non peccaſſe, niſi quod non obierint varia loca Iſraelis, ſed manſerint domi ſue, ut maiorem procurarent miniſtris ſcribisque ſuis mercedem. Id ipſum igitur imputatur eis a ſcriptura, quaſi accepiſſent munus. Addit tamen ingenue: At ſecundum literalem expoſitionem textus videtur peccauiſſe. Cui iudicio & nos merito ſubſcribimus.

§. XXIV.

DE DAVIDE, Bathſebam, vxorem Vriæ, adulterante, tam
 II Sam. XI, 4. perſpicue loquuntur hiftoriæ ſacræ II Sam, XI, 4. ut nemo, niſi manifeſta violentia vtens, aliter interpretari queat. *Mittens David nuntios (ſic habetur l. c.) acceſſit Bathſebam, que & venit ad eum, illeque concubuit cum ipſa, dum ſe vix ſanctificaret ab impuritate ſua menſtrua. Quid vero Ebræorum magiſtri, præpoſtero ac intempertiuo erga Dauidem, qui alias vir ſecundum cor Dei erat, affectu occupati, didicant? D. KIMCHI Comment. ad h. l. Rabbini noſtri, inquit, dixerunt: Quisquis exit in bellum domus Dauidis, ſcribit (tacite) libellum repudii vxori ſue, ſi quidem in bello moriturus eſſet. Propterea effecit Dauid, ut Vria interſiceretur, quo fieret illa repudiata retro, i. e. antequam maritus, ex bello redux, ſublato repudio temporario, eam veluti denuo duxiſſet. Bella nimirum & iudaico ingenio digna Dauidis excuſatio! qua, ut ne Dauid pro adultero habeatur, liberam tunc temporis & velut callidem Bathſebam fuiſſe inaudito artificio comminiſcuntur, licet cæde & dolo malo liberare eum nequuerint!*

§. XXV.

Denique de SALOMONE ſcriptum legimus, I Reg. XI, 4.
 I Reg. XI, 4. *Factum eſt tempore, quo conſentuerat Salomo, vxores eius inclinaverunt cor eius poſt Deos alios; nec erat cor ipſius perfectum cum Domino Deo ſuo, ſicuti cor Dauidis patris ſui. Et ſectatus eſt Salomo Aſtarem, numen Sidoniorum, & Milchomum, deſtabile Ammonitarum idolum: fecitque Salomo excelſum Camoſcho, deſtabili idolo Moabitarum, in monte, qui eſt ante Hieroſolymam, & Molocho, nefando Ammonitarum deoſtro. Huic igitur Salomonii*

moni patronis opus erat, qui causam eius defenderent, & tam præclarum Regem, si non ex toto, in tantum tamen innocentem fuisse ostenderent, ut, si quid culpæ in eo hæreret, id conueniundo & permittendo potius, quam committendo contraxisset: & hos patronos in Talmudistis, eorumque sequacibus Rabbiniis reperit. Nam SAL. ISAACIDES Comment. ad h. l. *Rabbini nostri, inquit, dixerunt, Salomoni hæc imputari ac tribui, quod uxores suas id facientes non impediuerit.* Plenius LEVI GERSONIDES ad l. c. *Quandoquidem memorauit, uxores eius inclinauisse cor eius, opus non erat adicere, QUOD COR IPSIVS NON FVERIT PERFECTVM CVM DOMINO DEO SVO sicuti cor Dauidis, patris ipsius; si quidem voluisset dicere, Salomonem ipsum coluisse Deos alios. Hinc clarum est, Scripturam hoc potius dicere voluisse, quod amor eius erga uxores suas inclinauerit cor ipsius, ut sineret eas colere Deos alios, & conuinceret eis.* Indidem quoque clarum fit, quod, quando in textu dicitur Salomo SECTATVS esse Astartem, Sidoniorum numen, & Milchomum, Ammonitarum Deastrum, hoc solum innuatur, quod indulsit uxoribus suis Sidoniis & Ammoniticis suos colere Deaestros, conuiuens. - - Cuius interpretationis argumentum est, quod v. 8. legitur: *Et sic fecit omnibus uxoribus suis peregrinis, suffimentibus & sacrificantibus Diis suis.* Immo non repugnabat comma hoc, si vel maxime priora illa secundum litteram, (ut fas erat) caperentur. Mittimus reliqua, quibus idem Rabbi interpretamentum suum infucare conatur; cum ex dictis pateat, doctores illos, in quibus & ISAAC A BARBANEL est, præiudicio abreptos esse, ut, quod Scriptura de Salomone difertis verbis dicit, tamen sic, ut verba sonant, intelligi debere negent, quoniam, ut GERSONIDES loquitur, falsum sit, in talem virum, qualis fuit Salomo, sapientia & cognitione vnius Dei cæteris mortalibus præstans, idololatriam cadere potuisse. Quidni vero? ergo verbum illud Dei, quod in hoc ipso capite v. 2. ex Exod. XXXIV, 16. & Deut. VII, 3. allegatur, patet, quod non solum idololatriæ cultus permissionem, excluso pro-
prio ad exercitio, restringent?

§. XXVI.

Deinde ex o-
dio erga ali-
as nationes.

Considerauimus hucusque Iudæorum laboriosos nifus in interpretandis s. litteris pro gloria gentilium suorum, sanctorumque alias hominum, facta tæctaque conseruanda; restat ut ostendamus, eos, vbi de alienigenis sermo est, verba sensum malum nequicquam fundentia, in deteriorem torquere partem, ad inuidiam illis confluendam. Tantum videlicet tribuunt odio erga hos, quantum amoris inordinato erga se & gentem suam; excusantes suos, accusantes alienigenas; suis faciles indulgentesque, aliis vero acres, quanquam iniqui pendendis dedecoribus, aut potius excogitandis, maleuoli critici. Capiamus exemplum ex Iudæorum & Choræorum Gen. XXXVI, genealogiis, Gen. XXXVI. descriptis. Ibi enim v. 12. dicitur: *Et Timnah erat pellex Eliphazi, filii Esau: quæ peperit Eliphazo Amalekum.* Hic SAL. ISAACIDES Comment. ad h. l. primo quidem gloriolam pro gentis suæ patriarcha, Abrahamo, vanissime captat. *Timnah hæc, inquit, fuit pellex Eliphazi, ad indicandam magnitudinem Abrahami, quantopere cupuerint alienigenæ, semini seu familiæ eius adherere.* Id ut obtineat, asserit, quamquam sine sufficienti argumento, (potuit enim hæc *Timnah* alia esse a sequenti eiusdem nominis) eandem hanc esse *Timnah* cum illa, de qua v. 22. sermo est. *Fuit hæc Timnah, inquit, filia principum, ut dicitur v. 22. Et SOROR LOTANI TIMNAH: Lotanus vero fuit ex principibus incolarum Sciriticæ regionis, ex Choræis, qui habitauerunt illic olim. Dixit igitur illa: Non sum digna, quæ a te ducar, nempe ut vxor iusta; vtinam tantummodo sim pellex tibi!* Hactenus ergo pro gloria posterorum Abrahami scribit Isaacides. Iam vero quoniam *Timnah* hæc nupsit Esau filio, cui *Amalekum* peperit, quorum tum hoc, tum illud Iudæis execrabile nomen est; igitur eidem non minus, quam marito eius Eliphazo labem conatur adspargere, falso iterum abutens supposito, quasi hæc *Timnah* eadem fuisset cum illa eiusdem nominis persona, quæ 1 Par. I. 36. inter eiusdem

Eli-

Eliphazi connumeratur filios. *Chronica*, inquit, connumerant eam in filiis *Eliphazi*, quod documento est, *Eliphazum* cum *Seiri* uxore (Gen. XXXVI, 20. 22.) congressum, & ex hoc coitu natum fuisse *Tinnah*, quæ cum adoleuit, facta est tandem pellex eius. Atqui meminisse debuerat interpres parum æquus, diuersas plane fuisse personas, quamquam eodem gaudentes nomine, *Tinnaham* feminam, pellicem *Eliphazi* Genes. XXXVI, 12. & *Tinnahum* marem, qui i Par. I, 36. in filiis (non filiabus) *Eliphazi* recensetur. Sic vero maleuola, ut videtur, mente abreptus, *Eliphazo*, quem scriptura ipsa crimine nullo grauat, geminum, idque horrendum impingit scelus, & adulterii, & matrimonii incesti.

§. XXVII.

Simile specimen cape ex Choræorum genealogia, eod. cap. Gen. XXXVI. Memorantur enim ibi duo homines, vterque *אנא* seu *Ana* nominatus; alter *Seiri* filius v. 20. alter *Sibeone* genitus v. 24. ac adeo eiusdem *Seiri* nepos, coll. v. 20. Cum autem in genealogiis Israeliticis satis crebro veniat vsu, ut iisdem nominibus diuersæ personæ gaudeant; vt, quando i Par. V. in Aaronis familia tres numerantur *Azarie* v. 35. 36. 39. duo *Amarie*, totidemque *Achirubi* v. 33. 37. & duo *Sadoki* v. 34. 38. æquum igitur erat, vt in Choræorum familia l. c. eadem æqui-uocatio, ab ipso Mose satis luculenter explicata, attenderetur. Sed, velut de alienigenis dicta omnia inuidiose & in deterius interpretanda essent, prædictus ille SAL. ISAACIDES Comment. ad h. l. hac annotauit: *Ille Ana idem est cum illo superius commemorato v. 20. vbi erat frazer Sibeonis, sicuti hic contravocatur filius. Innuit igitur scriptura, Sibeonem cum matre sua congressum genuisse Anam. Igitur Sibeon, Seiri filius nefando coitu factum hunc suo ipsius patri supposuisset: quo nihil foedius dici potest. Et mirum est tamen, ISAACVM A BARBANELEM, emendioris cæterum naris scriptorem, non solum in hac & superiori causa Sal. Isaacide suffragari, sed plura quoque istiusmodi scelera ex genealogiis illis, Gen. XXXVI, exsculpta potius, quam inuenta,*

Idumæis Choræisque imputare. *Omnino* (sic scribit in Comment. ad l. c. f. 100. c.) *filius Esau magnam partem fuerunt* (ממורי) *spurius*. Nam ecce *Oholibama, filia Ana, filia Sibeonis* (de qua v. 2. 14. 25.) *fuit spuria, quam Sibeon cum nuru sua, vxore Ane, congressus procreauit.* Verum fallis, doctissime *Abarbanel*, confundens diuersas *Oholibamas*, priorem v. 2. 14. & posteriorem v. 25. Nempe prior illa, *Esau* vxor, a matre *Ana*, auoque paterno *Sibeone* appellata; hæc posterior vero a patre *Ana*: illa prior fuit ex stirpe *Chiuæorum* v. 2. hæc posterior vero ex *Choræorum* familia v. 25. Quod de priore *Oholibama* dicitur v. 2. בְּרַ עֲוֵהוּ בְּרַ צַבְעוֹן vertendum est, non *filia Ane, filia Sibeonis*; sed potius, *filia Ane, filia Sibeonis*, hoc est, quæ *Ana Sibeonis* filia erat. Hæc si obserues, euanescit incestus concubitus. Addit autem *ABARBANEL*: *Sed & Corach fuit spurius* (nempe ex erronea *Iudæorum* hypothese, quasi *Corachus*, filius *Esau* v. 14. 18. vnus idemque esset cum altero *Coracho* *Eliphazi* filio, *Esau* nepote v. 16.) *pariterque Timnah fuit notha: quemadmodum doctores nostri ex commatibus istis euicerunt.* Nimirum hæc vltima verba produunt interpretamenti impurum fontem, præiudicium Talmudistarum, quorum doctrinæ ab *Iudæis* instar idoli alicuius coluntur. Clarius vero dilucêscit studium partium ex hisce *ABARBANELIS* verbis, quæ ad l. c. fol. 100. b. & c. habet: *Secundo, inquit, scriptura hac genealogia Esau intendit docere, fuisse filios Iacobi duodecim omnes sanctos, & Dominum in medio illorum; at filios Esau magnam partem spurios.* Quæ gloriam gentis & contemptum alienigenarum sapiunt, plane vt tempore *Christi* gloriabantur *Iudæi* *Ioh. VIII, 41.* ημεῖς ἐν σοφείας ἐργαζόμεθα. Ἐνὰ πατέρα ἔχομεν τὸν Θεόν. Sed tecum habita, *Iudææ*, & noris, quam sit tibi curta ad gloriandum supellex. Meminisse enim debebas, natales tuos æque, ac aliarum gentium, labe adpersos esse, & si tum indoles tua naturalis, tum quorundam progenitorum tuorum facta spectentur, *patrem tuum* dici posse *Amoræum*, matremque *Chitteam* *Ezech. XVI, 3.* Recogita enim *Iacobi*, quam-

quamuis decepti, simultaneum cum duabus fororibus con-
iugium, legibus Mosaicis contrarium; facinus Rubenis, quod
tu quidem sine vlla specie extenuasti; recogita incestum Lu-
dæ cum nuru sua Thamara concubitum, ex quo iudaicæ fa-
milie conditores præcipui, Paretus & Zerachus, prognati
sunt; recordare item adulterii Davidis; & parcius, vt spera-
mus, gloriaberis. *Nam in quo iudicas alterum, te ipsum cen-
demnas. Eadem quippe facis, & fecerunt maiores tui, qui iu-
dicas Rom, II, 1.* Accedit, quod Iudæi ipsi, huius gloriatio-
nis immemores, ea aliquando fingunt, quæ cum gloriatione
ista parum congruunt; vt cum SAL. ISAACIDES Comm.
in Gen. XLVI, 10. *Dinam*, Iacobi filiam, quam sub *Cananiti-
dis* nomine latere vult, a *Simeone* fratre; *Pseudo-Ionathan* vero
in paraphrasi sua Chald. ad v. 20. *Dikæ* eiusdem *filiam* ab *Io-
sepho* ductam esse, temerarii auctores sunt. Recte autem de
iudaicis hisce explicationibus iudicat B. LUTHERVS Comm.
ad Gen. c. XXXVI, To. III. p. 211. *Ego toto pectore detestor
Iudæos, & commentarios Rabbiorum, quia hic mos est, imo ma-
nifestus furor eorum, vt vndecunque possunt, colligant suorum
laudes, & gentium ignominiam, -- ac vere in eos competit pi-
ctura Christi de festuca & trabe, item de colantibus culicem, &
de glutientibus camelum, cetera.*

§. XXVII.

A Iudæis, eorumque in explicandis scripturis peruersio-
nibus, ad MUHAMMEDANOS paulo digreditur tractatio no-
stra. Delinquant illi in eo grauius, quod maiorem sui Pro-
phetæ, quam verbi diuini rationem habeant, multa scriptu-
ræ oracula præclare & auguste dicta huic perperam & intem-
pestiue applicantes. Quod si vero quæsiueris, vnde tandem
probent auctoritatem *Muhammedis* propheticam, docet id
nos anonymi cuiusdam Persæ epistola, ex Persia Romam, in-
de Viennam delata, quæ in THEODORICI HACKSPANII
tractatu ad R. LIPMANNI *Nizzachon* conscripto c. XI. p. 307.
annexa deprehenditur. En ipsa verba huius epistolæ initia-
lia, quæ ex IO. FRISCHMUTHI Dissert. de locis Scriptu-
ræ,

Muhamme-
dani pro au-
toritate
Prophetæ
sui diuina
male refe-
runt dicta.

ra, quibus probare Turcæ satagunt, Muhammedem veri nominis prophetam esse, §. 6. afferre placuit: *O cætus Christianorum! si vos vultis, ut ostendam vobis testimonium legis Mosaicæ de prophetia Mubammedis; itaque scitote, quod appareat veritas dicti*

Deut. xxxiii, eius Deuter. XXXIII, 2. VENIT LVX A MONTE SINA, ET
2.

ILLVXIT NOBIS DE MONTE SEIR, ET MANIFESTATA EST SVPER NOS DE MONTE PHARAN. *Hucusque ille. Est autem manifestum, quod dictum eius: VENIT NOBIS DE MONTE SINA, indicium sit reuelationis Dei laudandi factæ Mofi in monte Sina. At dictum eius: ILLVXIT NOBIS DE MONTE SEIR, signum est reuelationis Dei laudandi factæ Christo. Namque Seir significat terram Galilææ, quam habitauit Christus, in oppido ex oppidis, quod vocatur Nazareth: Idcirco appellantur cultores Christi Nazareni. Sed dictum eius: ET MANIFESTATA EST SVPER NOS DE MONTE PHARAN, est manifestatio reuelationis Dei excelsi factæ Mubammedi. Etenim Pharan est mons in finibus Mecchæ, iunere vnus diei. Lepida profecto & monitrosa hæc est interpretatio, quæ Seir ad Christum, Pharan contra ad Muhammedem refert. Nunquam enim Seir in s. litteris notat Galilæam aut oppidum illius, vt homo barbarus contendit; potius ipse Deus Deut. II, 5. testatur, se montem Seir Esauo tribuisse, vt Israelicæ nihil in eum iuris habuerint; ipso minus igitur inde Muhammedis eiusque reuelationis mentio elici potest. Habitauit quidem in Pharan Ismael, a quo suum genus deducere amant Musulmanni, Gen. XXI, 21. quomodo vero Mosaicæ verba de ipsi Mubammedi facta reuelatione, de qua alias nulla in sacris extat mentio, accipere possent, cum de monte Pharan, in montioso deserto sito, legislator sit locutus, quem diuina gloria tunc illustrauit iuxta cum reliquis montibus, cum lex promulgaretur, nempe Sinai, Seir & Pharan? vt FRISMVTHI verbis ex §. 13. cit. Dissert. vtamur. Sed Epistolographum nostrum ex alio loco contra Christianos disputantem audiamus; videlicet ex Es. XXI, 7. Ita enim ille pergit: dixit Esaias propheta in lege: vidi duos equites, resplenduit ab eis terra. Vnus eorum super*

Is. XXI, 7.

super asinum, & alter super camelum. Et quidem non lateat vobis, o cætus Christianorum! quod ascensor asini significet Christum, & ascensor cameli designet Muhammedem. Hic vero rifum teneant, quisquis deliramenta huius explicationis legit. Primo enim nihil de terra, quæ ab equitibus resplenduerit, in codice s. habetur; verba enim textus s. ita sonant: & vidit currum, par equitum, currum asini, & currum cameli. Deinde, licet nos Christianos non fugiat, de Messia nostro in Scripturis s. asseuerari Zach. IX, 9. eum, vt Regem Sionis, Hierosolymam esse ingressurum, insidentem asino, id quod & euentus comprobauit, coll. Math. XXI; tamen in toto hoc capite ne verbum quidem de Messia, vel propheta quodam alio, sed de excidio potius Babyloniorum per Medos & Persas legi, manifestum est.

§. XXIX.

Quid porro pro diuina legatione sui Pseudoprophetae ex Scripturis adducant Musulmanni, docet GREGORIUS ABVLFARAIUS, vir doctissimus & fide dignus, Christianus, tantæ eruditionis vir, & tantæ auctoritatis, ut eum Christianis inuideant, & sub finem vitæ Muhammedicam religionem amplexum fuisse comminiscantur. Sic vero ille in *Historia Dynastiarum* p. 104. scribit: *In libro Psalmorum, (Psalm. L. 2.)* *istotextu nituntur Muhammedistæ: Deus e Sione manifestauit* Psalm L, 2.
ACLILAN MAHMVDAN, coronam laudatam. Per coronam indigitari aiunt regnum: per Mahmud, (i. e. laudatam) Muhammedem. Quam longe vero hic a veritate aberrent, inde patet, quod in fonte Ebræo ne vestigium quidem appareat huius sensus, quem Christianis obtrudere conantur; sed de temporibus N. T. & prædicatione Euangelii in eo agatur. Hunc autem errorem Muhammedanos ex Syriaca versione, quæ verba Psalmistæ ita transfudit: ex Sione coronam gloriosam Deus ostendit, hausisse, quam postmodum vna Arabicarum versionum forte secuta fuerit, FRISCHMUTHVS sagacissime coniiicit. Proinde argumentum hoc Muhammedanorum non a sensu, sed a nominis denotatione stolidissime est petitum. De-

E

ni-

inique impio plane & blasphemio abusu in rem suam trahunt
Ioh. XVI, 7. dictum Ioh. XVI, 7. quo Muhammedem *Paracleti*, ab ipso
Christo promissi, augusto titulo insignitum esse contendunt.
Id quod ABVLFARAIUS his verbis recenset: *In euangelio demum
isto textu (nituntur:) Si ego non abeam, paracletus ad vos non
venit.* Habemus igitur, si Diis placet, Paracletum, de quo
Christus sit vaticinatus. Verum non de Muhammede; sed
de Spiritu sancto sermonem illic esse, in aprico est. Qua-
propter nolimus his nugis diutius inherere, cum ex vno hoc
alteroue exemplo. factis pateat, quam inique a Muhammeda-
nis diuina oracula habeantur. Interim si plura desideraueris,
adeas LVDOV. MARACCIVM Prodromo ad Refutat. Al-
corani P. I. p. 15. seqq.

§. XXX.

Ex Christia-
nis nonnulli
locum Gal.
II, II. frustra
emolliue-
runt.

Progredimur vltimo loco ad CHRISTIANOS, eorum-
que ex *αρεσσωπολησικα* profectas interpretationes. Equidem
sanctior omnino Scripturae. videri poterat, quam vt a Chri-
stianis, meliora ex ipsa S. Scriptura edoctis, labe hac contami-
naretur: sed neque illos ab hoc adfectu plane fuisse immu-
nes, exemplo quorundam Patrum elucescit. Ita enim e. gr.
IOAN. CHRYSOSTOMVS verba Pauli Gal. II, II. *cum venisset
Petrus Antiochiam, in faciem ei restitit, quia reprehensibilis erat,*
quouis modo extenuare & limitare studens, omnem suspicio-
nem certaminis & diffensionis ab his sanctis Apostolis remouere
nifus est. Verba eius in comment. ad h. l. haec sunt: *Non dixit
(Paulus,) reprehensus a me, sed simpliciter reprehensus: baud
dubium, quin ab aliis: nam id aliunde subaudiendum est. Quod
dixit, haec οἰκονομιας spe autem dixit, ναρὰ αρεσσωπολιν, perinde est quasi dixisset,
IN SPECIEM. Etenim si vera fuisset inter ipsos contentio, ne-
quaquam presentibus discipulis se inuicem increpuissent. Graui-
enim illis fuissent offendiculo. Nunc autem vtilis erat palam IN
SPECIEM adhibita dissensio. Ab his non procul abscedunt
illa HERONYMI ad h. l. *Restitit, inquit, Paulus secundum faci-
ciem publicam Petro & ceteris, vt hypocrisis obseruande legis, quae
nocebat eis, qui ex gentibus crediderant, correptionis hypocrisi-
emen-**

Ioan. Sap. Sicutus Thef. Act.
Sub voce οἰκονομια, P. II.
col. 459. *Ne de suis, scribis,
ex antiquis Patribus, qui Pa-
triarcharum, aliorumq. piorum
lapis, in sacris liberis pro-
dit, haec οἰκονομιας spe
eunt excusatum. De
quibz videantur aurea
El. Gatakeri Note ad lib.
XI. Marci Antonini, p. 400.
401.*

T Hieronymus in quo erat candore, sententiam hanc retractavit lib. 1. dial. ad Pelagianos cap. VIII.

emendaretur & uterque populus saluus fieret. T Verum hic obferuare licet, quam fallacia alia aliam trudat, & quid sit personarum respectui nimium concedere; qui scripturam, modicum acumine aliquo, torquere mauult, quam fateri, quod ex necessaria verborum significatione vltro fluit. Multo apertior hac in re B. noſter LUTHERVS, qui in Comment. ad h. l. candide profellus est: Paulus vera reprehensione Petrum corripuit, durus in facie, dulcis in corde erga Petrum. Vera itaque culpa Petri, & reprehensione dignissima, & in neutro simulatione qualem Hieronymus putat. Prior autem erat, qua cogebat Petrus iudaica & legalia seruare. Confer & B. SPENERI Expositionem vernaculam Epist. ad Galatas p. 145. vbi inter alia, eine solche Simulation und Verstellung, inquit, würde einem dergleichen theuren Apostel nicht anständig gewesen seyn, sondern streiten mit der Aufrichtigkeit, welche Christen, so vielmehr auch den Aposteln, geziemet. Quamuis igitur non liceat ex his concludere, errorem in fide subfuisse in alterutro Apostolorum, vel similitatem perpetuam: tamen, vti pietatis nostrae non est, piorum hominum neuis horribili flagello seclari, ita nec eorum vitia, efficaci sermone notata, quesiis emollitionibus extenuare potest, vti pulcre admonet HERM. WITSIVS Meletem, p. 66.

Sic Seb. Schmid. vestra illa Hof. 1. 2. 173. n. 17. 177. de mendacia sine peccatis doctilibus et honestis pellice explicare praesumit, quod nimis inominosum et durum iudicauerit, deum suadere prophetae matrimonio. cum scorto.

Suspiciatur, an ne et παροξυβ. quod ille, Paulicum inter et Barnabam exortus, Act. XV. 39. pariter ad interpretibus quibusdam extenuatus sit?

SECTIO IV.

INTERPRETES QVI EX STUDIO PARTIVM S. LITTERAS MALE EXPLICARVNT, VARIIS EXEMPLIS INDVCENS.

S. XXXI.

Verissima sunt, qua doctissimus CAMP. VITRINGA in Praefat. Anacris. Apocal. scribit: Praecipuum vitium, quod ubique in oreculorum diuinorum interpretationibus regnare videas, committitur circa hypotheses, secundum quas eorandem expositio componenda est; siue interpretes iudicium

suum in illis eligendis feliciter administrant; siue is non imprudenter electis, solide demonstrandis necessarium non adhibeant diligentiam. Quam probe hæc cum experientia quotidiana conveniant, exemplo Iudeorum, Muhammedanorum ac Christianorum luculenter patet.

§. XXXII.

Judæi pro
adstruenda
hypothesi
detorquent
loca.

Gen. 1, 26.

Quod igitur ad IUDÆOS, notum est, unitatem Dei eos ita virgere, vt e contrario mysterium trinitatis τὸν ὁμοῦσεων in Deitate negent, licet hoc, vti in N. T. illustrissime patefactum, ita in V. T. fundatum sit. Inde malunt vim sacro textui inferre, quam admittere sacrosanctum illud mysterium; friuolisque interpretamentis loca V. T. quæ vnum verum Deum pluraliter de se loquentem inducunt, enervant. E.gr. quando Moses Gen. 1, 26. *Dixit Deus, scribit; faciamus hominem in imagine NOSTRA, secundum similitudinem NOSTRAM;* id, ne Christiano dogmati fauere videatur, PSEUDO-IONATHAN in paraphrasi Chaldaica sic torquet: *Dixit Dominus angelis ministrantibus coram ipso, qui altero die creationis mundi creati fuerant: faciamus hominem cet. Eandem tibi inflant Ebræorum magistri in Ialkût Chadafsch fol. 36. c. & in Breschiub Rabba fol. 7. c. d. quorum verba in vernaculum sermonem versa exhibet IO. ANDR. EISENMENGER in dem entdeckten Judenthum P. I. c. I. p. 31. seq. Nec dissentit ABR. B. EZRA in Comm. ad h. l. Apertius vero rem prodit SAL. ISAACIDES Comm. ad h. l. scribens: *Ex verbis, FACIAMUS HOMINEM, discimus humilitatem (modestiam) Dei sancti benedicti. Quandoquidem enim homo creatus est in similitudine angelorum, & hi eis (postmodum) inuiderunt, igitur deliberavit cum eis. -- Quamuis autem non adiuverint ipsum in creatione hominis, & heretici (Christiani) ansam hinc arripiant dominandi, (insultandi nobis, & colorandi dogmatis sui); tamen scriptura ab hac plurali locutione non abstinet, docens modestiam & virtutem humilitatis, vt, qui maior est, facta deliberatione potestatem accipiat a minore. Vbi notamus,**

LXX Interpp. Zach. XII, 10
 1777 נשׂוּתָא דְּמַלְאכֵי
 maluerunt qd. per meli
 thesin explicare, καὶ
 ἐπιβλεψούσας πρὸς μὲν
 ἀπὸ τοῦ κατωτέρω
 TO

mus, verba illa modo allegata, ויש מקום למינים לרדור
 & heretici ansam hinc arripiant dominandi, quæ editio BVX-
 TORFFII Basileensis exhibet, a Berolinensibus contra Iudæis
 in Pentateucho glossato, qui auspiciis summe reuer. DAN.
 ERN. TABLONSKI Berolini A. 1708. in forma octaua maiori
 editus est, omiſſa esse, probabiliter, ad amoliendam inuidiam.
 Addit ISAACIDES: Quid autem hereticis respondendum sit,
 ותשובת המינים (pro quo Berolinenses Iudæi posuerunt,
 ותשובת responſionem autem eius) scriptura statim addit: ET
 CREAVIT, inquiring, HOMINEM, non vero ET CREAVE-
 RVNT. Atqui hæc responsio non ferit nos Christianos, vt
 qui Deum in personis quidem trinum, n̄ essentia vero vnum
 esse, non minus quam Iudæi profiteamur. Et Iudaica contra
 interpretatio non veritatis amorem, sed sectæ studium prodit.
 Fingit enim Deum angelos allocutum esse, de quibus in crea-
 tionis historia altum est silentium; angelos item Deo in ho-
 minis creatione, si non veluti socios (quod tamen pluralis fa-
 ciamus, si angeli compellarentur, proprie significaret,) certe
 vt consiliatores adiungit, immemor Esaiani illius c. XL, 14.
 Cum quonam deliberauit Dominus? & quis instituit eum, do-
 cuitque in via iuris? quis, inquam, docuit eum scientiam, &
 viam intelligentiarum indicauit ei? & Es. XLIV, 24. Ego sum
 Dominus faciens omnia: tendens celos solus, expandens terram
 ex me ipſo, siue, vt textualis lectio habet, מי מי quis fuit
 mecum, velut consiliator ac socius? Causam, ob quam Deus,
 homines creaturus, angelos compellauerit, comminiscitur,
 quod voluerit homines ad imaginem angelorum condere; cum
 [vt suo modo concedi possit, hominem ad angelorum in-
 star creatum esse, nempe quatenus hi quoque sanctitate &
 sapientia imaginem Dei referunt,] tamen Moses hominem
 nusquam ad instar angelorum, sed in ipſius Dei imagine factum
 esse vbique significet, v. g. Gen. I, 27. V, 1. c. IX, 6. Ac deni-
 que figmentum hoc Iudaicum corrui, cum idem ille Deus,
 hominum creator, alibi scripturarum plurali numero efferatur:

E. 3.

VI

forte et Veneta DAN.
 BOMBERGII,

vt Iob. XXXV, 10. *אתה אלוקי עשיר*, *vbina est Deus factores* (pro factor) *mei?* it. Cohel. XII, 1. *Memento [בוראיך] creatorum tuorum* (i. e. creatoris tui) *in iuuentute tua*: quæ pluralis Dei creatoris appellatio manifeste ostendit, etiam verbum plurale *faciamus*, quo Deus in creatione hominis vsus est, non respicere angelos, quasi Deo coniunctos, sed ipsas, quæ in Deitate sunt, personas; ac adeo *משגשגוֹת* esse quam maxime, secus ac Iudaica nobis persuadere conatur perfidia. Et tamen alibi Iudæi eandem recoquunt crambem. Nam

- Gen. III, 22. *Deus dixisse scribitur: Ecce homo fuit sicut vnus ex nobis*, idem PSEUDO-IONATHAN compellatos a Deo fingit *angelos ministrantes coram eo*; & ABR. B. EZRA, Gen. XI, 7. *Heic, inquit, Deus loquitur cum angelis*. Pariter Gen. XI, 7. ad verba illa Dei, *Age, descendamus, & confundamus ibi labium eorum*, SAL. ISAACIDES sic notat: *Cum senatu suo, seu domo iudicii, deliberauit, ob humilitatem eximiam*. A. BEN EZRA vero suum illud repetit: *Heic Deus loquitur cum angelis*.

§. XXXIII.

- Exod. XXIII, 21. Nouum specimen ex Exod. XXIII, 21. pete, vbi Deus ipse Israelitis de Angelo suo, eis præmittendo, ita loquitur, vt facile appareat, hunc angelum non ex creatorum numero, sed diuinam personam, i. e. Dei filium esse; quod ex Rabbini ipsi aliqui, veterioris ecclesiæ Iudaicæ sententiam ex Cabala declarantes, fatentur; vti in *Bibliis Hebræis Halensibus* ad h. l. fuit ostensum. *Nam caue tibi ab illo*, inquit Deus, & *ausculta voci eius* - - *quoniam nomen meum in medio eius est*. Hæc quia diuinam naturam indicant; & vero, si hoc admitteretur, cum Christianis simul statuendum esset, loqui hic Deum de Deo; ac proin personam diuinam, quæ loquitur, aliam esse ab illa de qua loquitur; igitur SAL. BEN. MEIR in *Pentateucho glossato Berolinensi* posteriora commata huius loci sic peruertit: *In nomine meo ille præcepturus est vobis; at potestas condonandi præuaricationem, vestram, non est in manu eius*. Nempe vt locus hic Iudaicæ *אֱלֹהֵינוּ* ne contrariari videret-

deretur, interpres manifesta vi primo neglexit scopum penultimi commatis, qui est, magnitudinem potestatemque huius angeli non extenuare, sed efferre atque extollere: deinde posteriora duo commata temere ex situ suo & ordine dimovit, faciens ex ὑστερον προτερον, & vice versa: tum vero studiose confudit phrasin hanc sublimissimi sensus, *Nomen meum (בקרבו) in interioribus eius est, cum illa longe diuersissima, in nomine meo ille praecepturus est vobis.* Quod certe non fecisset, si animum docilem & a partium iudaicarum studio alienum attulisset.

§. XXXIV.

Porro notum est, recentiores Iudaeos multa tum prophetarum tum psalmorum loca, quae, ipsis maioribus eorum a testantibus, de Christo agunt, in alium torquere sensum; non alia de causa, quam quod premi illis se sentiunt, si quidem ea de Christo dicta esse, cum veteribus concederent. Cuius rei exemplum suppetit in Psalm. II. qui licet in Talmude Psalm. III. ipso, in *Breschith Rabba*, in *Talkut*, in *Medrasch Tillim*, de Christo explicetur; & A. BEN EZRA vltro fateatur, si de Messia accipiat *Psalmus, omnia multo esse clariora*; tamen SAL. ISAACIDES Comment. ad l. c. non veritus est scribere: *Præstare eum de Davide ipso explicare.* Quare vero? Nempe quod idem ille l. c. simul prodidit, *להשיבת המנין* ut facilius responderi queat Christianis: quæ verba, probabiliter a censoribus Christianis, sed consilio minus prudenti, sublata, tum in recentioribus bibliorum Rabbinicorum editionibus *Venezis*, tum in *Basileensi*, quam BUXTORFFIVS edidit, frustra quidem requisueris; reperiri tamen in editionibus antiquioribus, testis est EDVARD. POCOKIVS in *Not. Misc.* ad Portam Moysis p. 318; & eadem in Codice MSto membranaceo, quem Rev. Ministerium Erfurtense possidet, lecta a se esse, commemorat Vener. PRAESES in *Dissert. de Nominibus Christi, diuinam ipsius naturam designantibus* §. XVI. seqq. Nimirum quod POCOKIVS l. c. p. 315, recte monuit: *hoc unum est, quod Iudaeos a ma-*

בקרבו קדו ש. חו"א. Hof. X
promissio ad
השיבת המנין
Specant, ei analo-
ga, quod vetus oeconomia
modo aboleatur lex.
במים ההמה נאם.
ה לא יצטרו עוד ארון כרת
ה ולא יעלה על לב ולא
יצטרו בו ולא יפקדו ולא
יעשה עוד.

יודאי clarissima uaticinia obnubilent! Nam ad Hof. l. c. lon. ita: *וְלֹא יִשְׁתַּחֲוֶה אִישׁ אֶת אֱלֹהֵי אֲחֵרִים*; Sive ut *לדק* in *Comm.* suo Targum illud plenig exhibet, *וְלֹא יִשְׁתַּחֲוֶה אִישׁ אֶת אֱלֹהֵי אֲחֵרִים*; ולא חליף בקרתא אחרתי להשרות שכ ינתי בקרבך בירושלם ולא אשרה ולא אבנא בעד אחרתי כבר הבטחתי להשרות שכ ינתי בקרבך בירושלם ולא אשרה על אחרתי ויש מפרש בעיר לשון שגאה כמו ויהי עקב

nutriui te.) At Christiani dixerunt: tu es BONAIIA, (id est, filius meus,) ego WALADTOKA, (id est, genui te.) Verum longe supra hæc est Deus. Alius Arabs, EBNOL ATHIR, eiusdem criminis, (nempe corruptionis sacri textus) Christianos postulat. Cuius verba hæc sunt: In Evangelio dixit Deus ad Iesum: Ego Walladtoka, i. e. educaui te: at Christiani, demta littera altera Lam, ipsum eius filium statuerunt, qui longe elatus est supra ea, que dicunt. Vide EDVARD. POCOKIUM in Not. miscell. ad Port. Mosis p. 317. seq. Causam prauæ & adfectatæ huius explicationis duplicem annotauit IO. FRISCHMUTHVS in Differt. de reuerentia Messie, filio Dei præstanda cap. II. §. IV. Prima est, inquit, ne, si Christo tam honorificum nomen filii Dei in Scriptura competeret, illorum Pseudo-propheta Mohammed, quem per excellentiam & antonomasiam PROPHETAM appellant, eo inferior esse videretur. Altera causa est, quod hanc notionem Christo competere non posse sibi persuadent, nisi plures Deos statuere velimus; quod filii generatione Deos multiplicari videatur. Atque hinc factum videtur, vt Christiani, quod Dei filium Christum esse docent, Mohammedi & sectatoribus eius, pariter ac Ethnici, qui multos Deos credunt, associatores appellentur; quia (vt ipsi perperam existimant) Deo socium adiungant.

§. XXXVI.

Ad CHRISTIANOS quod attinet, dici vix potest, quam late vitium receptæ hypotheseos inter illos dominetur. Sicut nobis exempli loco primum Pontificii, quos partium studium in oraculis diuinis interpretandis ita tenet, vt eo non possint se liberare, quousque Concilii Tridentini decretis cœca obedientia obstrictos se habent. Illud enim Sess. IV. Decr. III. decreuit, vt nemo sine prudentiâ innixus, (hanc Philastrius ac animi elationem nos quoque Protestantes detestamur; sed eam patres Tridentini perperam his tribuunt, qui Scripturam f. non ex Conciliis, sed ex Scriptura ipsa, adhibitis mediis ab hermeneutica faniore præscriptis, explicant.) in rebus fidei & morum, ad edificationem doctrinæ Christianæ pertinentium, s.

Inter Christianos Pontificiis studium partium ex recepta opinione est quam maxime proprium.

F

Scriptu-

Scripturam ad suos sensus contorqueat, aut contra eum sensum, quem tenuit S. mater ecclesia, cuius est iudicare de vero sensu & interpretatione s. Scripturarum, aut etiam contra unanimum consensum Patrum, ipsam Scripturam interpretari audeat. Ad quæ verba vener. D. PAVLVS ANTONIVS in sua Concilii Tridentini doctrina p. 24. recte hæc subnotauit: *Sed exempli causa audiamus sensum, quem tenet Conc. Trid. de quibusdam Scripturæ locis, contra quem nemo ipsam Scripturam s. interpretari audeat. Sess. V. S. 5. hanc concupiscentiam, quam aliquando Apostolus peccatum appellat, S. synodus declarat, ecclesiam catholicam nunquam intellexisse peccatum appellari, quod vere & proprie in renatis peccatum sit; sed quia ex peccato est, & ad peccatum inclinat. Si quis autem contrarium senserit anathema sit, cetera.* Plura huiusmodi exempla a Vener. Theologo illic adiecta sunt, quæ apud ipsum legi, & considerari omnino merentur: vnde recensendis illis non immorabimur. Adde eundem loc. cit. p. 32. 36. 50. Sic, qui in doctrina de Sacra cœna, non obstante, quod Christus ipse venerabile hoc sacramentum in panis & vini speciebus instituit, & Apostolis tradidit, tamen cum Tridentinis Sess. XXI. c. l. negant, vtriusque speciei usum iure diuino necessarium esse, potestne præsumi, eos in verbis institutionis explanandis candidè versaturos, atque in primis mandatum illud Christi: *bibite ex eo* (calice) *omnes*, cum expresso signo vniuersitatis, digne inculcaturos esse? Atqui manum de tabula, inquit illi, ne nos anathematum Tridentinorum & Papale fulmen feriat. Et sic fit, vt doctores alias satis perspicaces, veritatem ex sacris litteris clarissime adfulgentem, tamen in gratiam Pontificis & Synodi Tridentinæ suppressant; & præsumta e contrario dogmata, licet nullis conspicua vestigijs, in Scripturis sibi cernere videantur. Quorum pertinet, quod loca Scripturæ, a nostratibus dudum vindicata, non verentur de nouo pro armis sumere. Ita locum Matth. XVI, 18. *de Petro & Papa R;* locum de subterrancis Phil. II, 10. *de animabus in purgatorio;* oraculum Mall.

Sic, qui B. virginem Ma-
riam vel Sanctos Superstiti-
olo cultu prosequuntur,
hi vix sentire explicabunt
loca S. S. De Deo solo ad-
orando, et in his primæ
præcipue Decalogi præce-
plum. Potiq; vetendum est,
cum Superstitione ipsorum,
vaijs sed inaniq; prætextib; palliata,
non pugnare videantur.

Mal. III, 4. de *missæ sacrificio*, lingua semper eadem explicant, & vbi cunq; locorum mentio *Ecclesie, ignis, ac olei*, in Scriptura sacra occurrit, protinus conclamant, & tanquam de reposito ingenti thesauro ouant, *Pontificis* auctoritatem summam, *purgatorium* cum sacramento *extreme unctionis*, satis iam probari existimantes. Et quanquam millies ob hunc abusum refutati sunt; oberrare tamen malunt eodem semper errore, quoniam præsidium vniuersæ causæ, etsi malæ, in his repositum vident. Non igitur fallimur, quando studium partium Pontificis ita proprium esse contendimus, vt ab illis diuelli nequeat. Nam & AVGVST. CALMETVS, Monachus Benedictinus in Gallia, qui in Scripturæ sacre interpretibus magnum cætero qui nomen est consecutus, primam regulam hermeneuticam hanc sibi constituit: *Inherendum esse sensui, quem ecclesia Scripturæ dederit, speciatim in iis, quæ ad fidem spectant.* Quod quam sit absolum, luculenter ostendit Vener. BVDDVS in Præfat. *Institutionibus Hermeneuticæ* s. Vener. nostri RAMBACHII præmissa. Aliud vero esse, quod exegetæ nostri præcipiunt, explicationem Scripturæ sacre fieri debere secundum analogiam fidei, id supra iam ostendimus Sect. I. §. 10. *Vide et alia huius inædi exempla apud Rambachium in Exercitiis. Hermen. p. 102. **

S. XXXVII.

Pontificios excipiant sic dicti **FANATICI**: inter quos cum Theologi locum tribuant **PETRO POIRET**, ostendemus & huius viri exemplo, quam inique oracula diuina suæ invire coegerit hypothesi. Etenim pro asserendo falso principio, quod arcte tenet, *Christum puta habuisse tentationes & inclinationes corruptæ naturæ plures, quam omnes ceteri homines, easque longe violentissimas*, non erubescit *Oeconom.* Tom. II. L. IV. c. 2. p. 56. illa loca pertrahere, vbi Christus dicitur, *carnem carni peccati similem assumisse, ac maledictio factus pro nobis esse, & peccata in corpore suo tulisse*, Rom. IIX, 3. II Cor. V, 21. Gal. III, 13. Quod sane si non est Scripturam torquere, equidem quid hoc sit, fateor me ignorare. Eadem temeritate verba Pauli Hebr. II, 14. *vt per mortem destrueret eum, qui habebat*

Ex Fanaticis Petrus Poiret pervertit ex hypothesibus suis loca Scripturæ.

Rom. IIX, 3.
II Cor. V, 21.
Gal. III, 13.

Hebr. II, 14.

- bebat mortis imperium*, ita detorquet, ut mortem Christi de mortificatione inclinationum inhaerentis corruptionis; in
- Hebr. IV, 15.** verbis vero cap. IV. ad Hebr. v. 15. *non habemus pontificem, qui non possit compari infirmitatibus nostris, sacerdotium & expiationem peccatorum populi, itidem de immolatione, per eandem mortificationem in ipso facta, & in ipsius membris perficienda, interpretetur.* l. c. p. 57. Nec minori audacia sensum oraculi insignis de agone & sudore Christi cruento in
- Matth. xxvi, 42.** monte olearum Matth. XXVI, 42. falsa sua interpretatione mirum in modum deprauat, quandoquidem hoc, ut scenæ suæ inseruiat, ita exponit: *Christus contra voluntatem carnis ita fortiter pugnavit, ut sanguinem pariter ac aquam sudauerit.* Quo quid saluatore optimo eiusque agone *πλατύνω* indignius dici possit, vix inuenias. Conf. ven. D. IOACH. LANGII Dodec. I. *Dissert. Anti-Poirer.* XI. Sed corruptelarum non est finis. Cap. enim III. Oecon. L. IV. §. 14. p. 88. seqq. dicto classico Hebr. X, 19. pro adstruenda noua hypothesi satis proterve abutitur. Totus videlicet est in extenuandis summis Christi perfectionibus, omnemque illarum scopum & effectum in eo ponit, quod *Christus nobis spiritum suum donet, ut etiam nos hostes nostros intra nos deuincamus.* Quem in finem verba cit. loci: *habentes fiduciam ad introitum sanctorum per sanguinem Christi*, ita peruertit: *introeamus in puritatem diuinam per ingressum in patientem spiritum eius, cuius virtute perfectionibus eius conformemur.* Neque illa interpretatio hypotyposi doctrinæ euangelicæ consentanea est, qua locum, Ioh. I, 7. *sanguis Iesu Christi, filii Dei, mundat nos ab omni peccato, cum indignissima oraculi huius detorsione, sensu eius euangelico profus negato, de pugna ad sanguinem vsque aduersus peccata intelligi vult, hoc epiphonemate subiuncto: ita demum, neque aliter per sanguinem l. c. a peccatis purificati sumus.* Et quando altare holocaustorum (verba sequimur ven. D. IOACH. LANGII in Dodec. I. *Dissert.* V. p. 34.) *quod Christum eiusque crucem præcipue adumbravit,* (vide I Petr. II. v. 24. Hebr. XIII, 10. seqq.) *de proposito hominis libero ac firmo affectus suos occidendi*
- intem*

interpretatur, quid hoc est aliud, quam τῆ ὑποθέσει δαλέυειν? hypothesis nimirum perperam adoptatæ, non Christum, sed Christianos antitypi loco in oblati sub V. T. victimis esse ponendos, neque actum sacrificalem cum omnibus suis ritibus ad expiationem, & quæ hac nititur, iustificationem esse referendum
Oecon. L. III. c. XVI. §. 15. 16.

§. XXXVIII.

Sic qui fanaticis adfines, cum ORIGENE hanc adsumunt hypothesin, fore, vt damnati omnes, ipsique diaboli tandem saluentur, ac adeo ἀποκατάστασις (quam vocant) πᾶντων fiat; hanc opinionem suam, quam non Scripturæ lumen, sed nimia erga rationem sibi relictam, & phantasiam extra limites vagantem, indulgentia illis insinuasse videtur, quod ad ipsos terminos attinet, sibi visi sunt in his reperisse verbis Act. III, 21. *Quem (Iesum Christum) oportet caelum capere usque ad tempora ἀποκατάστασις πάντων, ἃν ἐλάβησεν ὁ Θεὸς διατίμασθαι πᾶντων ἁγίων αὐτῆ προφητῶν ἀπ' αἰῶν*. Atqui primo, vox ἀποκατάστασις aptius forte hoc loco exponetur πληρωσις impletio, τελείωσις consummatio vel exhibitio, quam restitutio. Deinde vero, siquidem vel maxime restitutionis notio videretur præferenda, tamen Apostolus l. c. loquitur de restitutione omnium non simpliciter, sed eorum tantum, quæ locutus est Deus per os omnium sanctorum prophetarum a seculo hoc est, de restitutione & exhibitio omnium eorum bonorum, quæ Deus salvandis hominibus per Christum promiserat; & tali quidem restitutione, quæ in regno gratiæ in his terris ante reditum Domini nostri Iesu Christi fieri, saltem per adventum Christi gloriosum consummari debeat. Vid. vener. 10. LVD. LINDHAMMERI Erklärung der Apostel Geschichte, & celeb. 10. CHRISTOPH. WOLFFII curas philol. & critic. ad h.l. quorum ille simul ostendit, relatiuum illud ἃν ἐλάβησεν, quæ locutus est, non ad remotius χρόνων tempora, sed ad proxime antecedens πάντων omnium; pertinere. Sic iidem Origenianæ hypotheseos suæ argumentum quæsiuerunt Pf. LXXVII, 8. *Numquid in secula reiciet Dominus, nec addet propitius esse amplius*

Origenianæ restitutionem rerum omnium & diabolorum ex inferis redemptionem vigentes ex Act. III, 21.

Conf. Matth. XVII, 11. ἄλλως γὰρ ἐχέταρ προφῶρ, καὶ ἀποκατάστασις πάντων. Et ἐν ἀποκατάστασις παρὰ τὸν Origeniano ἴσιν ἀβ. PC. LXXVII, 8. Ioanne Baptistæ si neg facta, neg tra, dila est.

1 Tim, II, 4. *plius? an desit in perpetuum benignitas eius, cetera; & 1 Tim, II, 4. Qui (Deus) omnes homines vult saluari, & ad agnitionem veritatis venire. Quos vero B. LUTHERVS neruole confutauit in Epistola vernaculo sermone an Hansen von Neckenberg scripta, cuius apographum exhibetur in fortgesetzter Sammlung von alten und neuen Theologischen Sachen, Ao. 1728. p. 1017. seqq. Aber hyrauff zu antworten, (ita inter alia scribit) muß man unser Düncken und GOTTIS Warheyt gar weyt sundern, und yhe darob halten, daß wir GOTT nicht lügen strafen. Et deinde: daß sie aber aus den Psalmen ansehen, GOTT werde seinen Zorn nicht ewiglich, wie darneben erzehlt ist, schleust nicht. Denn der ganze Psalm redet von ygliehen Leyden der Heyligen auf Erden, wie das die volgende und vorgehende Wortte und alle Umstende weyßen. Denn die so im Leyden sind, dünkt ymer, GOTT hab yhr vergessen, und wolle ewiglich zürnen. Und der Spruch S. Pauli, GOTT will, daß alle Menschen selig werden, dringt nicht weytter, denn wie sücher stehet, daß GOTT will, wir sollen bitten für alle Stende, yeder mann hilfflich seyn, leylich und geystlich. Weil er nun solichs uns bevilhet, und von uns gethan haben will, spricht S. Paulus recht, es sey GOTTIS Will. Aber daraus folget nicht, daß er alle Menschen selig mache.*

§. XXXIX.

Balthasar
Bekkerus
pessimus ar-
tifex in elu-
dendis ora-
culis, suae
sententiae
contrarian-
tibus v. c.

Fanaticis iungamus BALTHASAREM BEKKERUM, Theologum Amstelodamensem, in peruertendis oraculis diuinis pro confirmanda profanissima hypothese, si quisquam alius, pessimus artificem. *Hec vero eius sententia est, inquit ZACH. GRAPVVS in fascicul. controuerf. theolog. exot. loc. 6. de Angelis, errore 8, dari quidem angelos bonos malosue; verum quae de ipsorum potentia ac operatione hactenus in scholis fuere tradita, haec omnia putat ex gentilismo ad Pontificios, & ab his ad alios esse deriuata. Hinc non absolum esse putat, si dixerit, vnum tantum esse diabolum, qui angelis malis quasi ministris viatur, cum quibus tamen gehennae inclusus a Deo*

Deo, nec adsit huic mundo, nec nocere, nec operari omnino possit. Propterea nec spectra credit, nec obsessionem corporalem, nec pacta cum diabolo, nec alias angelorum vel bonorum vel malorum operationes. Hanc eius fuisse mentem, neque aliam, quemlibet libri, cui *Mundi fascinati* titulum fecit, inspectio docebit. Nequid tamen ille ἀπὸ γὰρ Φῆς in rebus theologicis dicere videatur; en citat tibi, vel potius corrumpit illa Scripturae dicta, quæ de Diabolo, eiusque operationibus agunt. Ex infinito isto testimoniorum & exemplorum numero pauca quædam feligemus, ut simul ostendamus, quam adfectatus sit in iis eludendis conatus. Locum I Petr. V, 8. *Sobrii estote, & vigilate: nam adversarius vester, Diabolus, tamquam leo rugiens obambulat κ. τ. λ.* neque de malitia, neque de corruptione hominis, sed de persona aliqua loqui, BEKKERVS equidem concedit; at negat & pernegat, sermonem esse de malo spiritu, siue diabolo, quin potius *de malis hominibus christianismum nostrum blasphemantibus*. Sic enim scribit *Mund. fascin. L II. c. 17. §. 4. p. 105. resistite diabolo, h. e. calumniatori & oblocutori, & sic fugiet a vobis* Iac. VI, 7. - Eodem sensu *adversarius a nobis intelligendus, quem Petrus diabolum appellat I Petr. V. 8. utpote qui genus quoddam hominum designat, conversationem nostram in Christo blasphemantium. Hi homines pudore suffundendi sunt, bonæ conscientie custodia, quemadmodum nos antea edocuit I Petr. III, 16. Diabolus obambulat sicut leo rugiens, sic & bene multi ante oculos nobis versantur, qui nos eodem modo devorarent, si ex suo arbitrio agere liceret. At illis occurramus consilio Petri: sobrii estote, & vigilate. Talis leo rugiens erat Nero, respectu Pauli, qui eum hanc ob rem ita nuncupavit II Tim. IV, 17. Omnia hæc, quantumcunque speciosa sint, tamen absone non minus, quam impie dici pro confirmanda hypothesis falsissima, probat peculiari Dissert. addito elencho Anti-Bekkeriano, IV STVS WESSELVS RVMPÆVS, Theologus Gryphiswaldensis, *errum detur aliqua diaboli in hoc mundo operatio?* §, 5, p. 16. Sic friuola quoque est interpretatio*

Luc. XIII, 16. tatio illius effati Seruatoris Luc. XIII, 16. *Hanc autem filiam Abrahami, quam ligauit Satanas, ecce! decem & octo annos, nonne oportuit solui ab hoc vinculo die Sabbathi?* quando L. II. cap. 27. §. 6. pag. 181. de muliere hac a diabolo vincita ita scribit: *immo quod maius est, videtur morbus ipse* (in quem ex hypothesi obsessionem corporalem ac dæmoniacam resoluit,) *nomine spiritus* (maligni) *in Scripturis venire, quoniam de muliere, octodecim annos egrotante, eodem modo pronuntiatur, spiritum infirmitatis eam habuisse.* Pari circulo petitionis principii vertuntur, quæ cap. 28. p. 188. seqq. disserit, probaturus, Dæmonum eiectionem de morbi curatione accipiendam esse. Lepide prorsus, & coactissime: quia, quod de Spiritibus illis, a Christo eiectis, pariter prædicatur, *clamauisse eos, orasse, obrestatos esse*, non potest citra violentiam, nisi de substantia intelligente dici. Quoniam vero omnia hæcenus prolata absurditate sua insigni ipsa se destruunt, non est, vt diutius illis immoremur. Consule, si placet, Ven. BUDDI Instit. Dogmat. p. 393. vbi & falsas aliorum dictorum interpretationes solide refutatas videbis.

§. XL.

De IO. PISCATORE, celebri inter Reformatos interprete, ceteraque laudibus præmeritis non defraudando, obseruat AVG. PFEIFFERVS in *Critica* f. p. 340. eam in versione sua *multa ad suas hypotheses adcommodaui*. Cuius rei euidentis exemplum est, quum verba illa Eph. III, II. *κατὰ πρῶτον τῶν αἰώνων, ἢν ἐποίησεν ἐν χερσὶ Ἰησοῦ τῷ κυρίῳ ἡμῶν*, quæ simplicissime explicantur, *secundum decretum seculorum quod fecit in Christo Iesu Domino nostro*, ipse contra sic vertit: *nach dem ewigen Fürsatz, welchen er vollzogen hat durch Jesum Christum unsern Herrn: quasi vero Christus non fundamentum, sed tantum executor illius decreti diuini de saluandis hominibus extitisset.* Sic & locum illum II Petr. II, I. *abnegantes Dominum τὸν ἀγοράστρα ἀντρές, qui emit*, seu *redemit ipsos*, pro suarum partium hypothesi ita explicuit, vt fatis adpareat, præconcepam opinionem in causa fuisse, vt simplici ver-

Io. Piscator in gratiam adoptatæ opinionis multa loca frigide explanat v. c. Eph. III, II.

Conf. Walther in Offic. §. 518.

II Petr. II, I.

(qui longe aliud docet Act. XVII, 31. I Tim. II, 4.) nunquam in mentem venire potuit.

§. XLI.

Lutherus
humani quid
passus circa
orationem E-
lihui, quarti
amicorum
Iobi

Quid vero, inquit quispiam, si LUTHERVS ipse, si item hi, qui doctrinam, *Lutheri* beneficio reformatam, profiterentur, studii partium in diuinis oraculis interpretandis fuerint rei? Omnino, vt cæteros Ecclesie nostræ interpretes nunc taceamus, LUTHERVM maximi æstimamus, tanquam egregium Scripturæ sacræ interpretem, & instauratorem euangelicæ veritatis diuinitus excitatum ac solertissimum: longaque absumus a quorundam proteruia, qui tantum abest vt beneficium reformationis euangelicæ, per eum peractæ, digne æstimem, vt potius pro vilissimo quasi homuncione habeant. Et tamen hominem eum fuisse, cui humani quid accidere potuerit, nequicquam abnuimus; sicut nec impeccabilem eum fuisse, quisquam dixerit. Erat certe, si summa rerum spectetur, interpres candidissimus, sensuumque Spiritus sancti indagator sincerissimus, cui veritate nihil prius & antiquius erat: accidere tamen nihilominus potuit, vt, quanquam bona fide, admitteret aliquid, quod a studio partium videretur profectum esse. Ita non diffitemur, illum ex hypothese minus recte constituta, quasi *Elihu*, amicorum Iobi quartus, homo arrogans & prioribus non solum non melior, sed & deterior fuerit, verba quædam eius, innocentissimum sensum fundentia, in alium inuidiose deflexisse, e. gr. Iobi XXXII, 6, verba illa, *timui indicare* וְיָשַׁר סֵפֶר אֵלֶיךָ *sententiam meam vobis*, vertit, *meine Kunst an euch zu betheilen*: quæ oratio secundum fontes modestiam spirat, at secundum versionem vernaculam fastuosi oratoris est. Item v. 10. & 17. *indicabo sententiam meam & ego*, ich will meine Kunst auch sehen lassen. Addatur glossa marginalis B. viri ad v. 18-20, qua *Elihu* describit velut hominem, cui *fastus illa rumpat*, præter meritum, vti ostendit Vener. D. IO. HENR. MICHAELIS in *Annot. Vber.* ad v. 2. 6. 10. 17. Pariter cap. XXXIV, 37. 36. dura fatis & inhumana verba Elihu

De his in aliquo
commemorari de-
buisse; ne quis
nos ipsos "partium studi" in-
cusare queat.
E.g. *Schmid.* & c. 6, 3. v. 11
וְיָשַׁר סֵפֶר אֵלֶיךָ וְיָשַׁר
פֶּדְדִילִי אִתְּךָ הַנְּחֵמָה
ex preconcepta opinione, qd. Mo-
ses, nisi ibi explicaretur, se.
eum ipse fugauerit esse, vti
qui in patriarchali historia in-
uoluit Iobites nomen וְיָשַׁר
commemorasse.

Elihuo tribuit in versione germanica: aber Hiob redet mit Un-
verstand, und seine Worte sind nicht klug. Mein Vater, laß Hiob
versucht werden bis ans Ende, darum daß er sich zu unrechten Leu-
ten fehyet eet. In quibus videtur *Elihuus* pessima quæque lobo
imprecari, cumque plane reicere, vt qui dignus non fit, qui
amplius admoneatur, vt ad frugem redeat. Sed mitius fluit
fons Ebraeus, qui ita loquitur: *Iobus non scite loquitur, & verba
eius non sunt cum intelligentia*, (i. e. incaute prolata:) *Pater
meus* (i. e. omnes senes, qui ratione ætatis & experientie pa-
tres mei esse possunt, scil. dicent mihi:) *explorabitur Iobus in
perpetuum super responsionibus* (sermonibus) *cum viris iniqui-
tatis*. Conf. ABR. WOLFFII, Theol. Regiomont. Dissert. de
Elihuo amicorum Iobi optimo §. 9. Sic quoque inficias haud
debemus, eundem *Lutherum*, velut euangelicam veritatem de-
fensurum, in prima germanica versione editione *Iacobi* epi-
stolam pro suppositicia, & quæ duriuscula eius vox est, pro
straminea habuisse, quasi contrariam ei de hominis iustifica-
tione doctrinæ, quam Paulus Rom. III. & IV. tueretur, & fauen-
tem contra Pontificiorum placitis. Quod tamen iudicium B.
viri mitigari valde & excusari potest, si reputetur veterum
quoque quorundam circa huius epistolæ scriptorem hæsitatio
vel dissensio, & quod ipse ea de re mentem suam postea
mutavit, omissis durioribus illis verbis in editionibus sequen-
tibus. Videtis Ven. D. IO. HENR. MICHAELIS *instruct.*
in s. Iacobi epistolam §. 4. & 6.

Et circa epi-
stolam Iacobi
bi.

§. XLII.

Interim B. LUTHERVS studii partium iniuste nonnun-
quam accusatur, v. c. quod Rom. III, 28. verbis Apostoli ex-
clusivam allein addiderit: So halten wir es nun, daß der
Mensch gerecht werde, ohne des Gesetzes Werk, allein durch
den Glauben. Atqui hanc exclusivam, allein, inquirunt Pon-
tificii & Sociniantes, LUTHERVS de suo intrusit, vt suæ de
hominis iustificatione hypothesi faueret, adeoque textum non
fatis transtulit candide. Ast exclusivam, quamvis in authen-

Contra vero
Lutherus stu-
dii parti-
um iniuste
postulatur
circa locum
Rom. III, 28.

Lutherum in additione
huic particula exclu-
siva

G 2

Sine bona fide egisse, vel hinc liquet, quod a tibi quoque, extra argumentum de iusti-
ficatione, eandem addidit, vt Seal. XXXII, 3. 1772 ab 1773 1277 post
Joh. altm die Har, 9. v. Soli Deo gloria. cl. 10. Ann. Dannhaveri Disp.
theolog. apologetica pro hac gemina B. Lutheri versione, So Saltz,
Rom. III, 28. Argent. 1660.

LOVII Præloq. gener. T. I. Bibl. Illustr. p. 6. Unde conuicium *Solifidianorum*, quod Pontificii in nos iactant, tanti non est, ut versionis & doctrinæ B. LUTHERI nos pudeat; quamvis dictum illud Iac. II, 20. ἡ πῶσις χάρις ἔργων νεκρά ἐστίν, cum Paulino illo nequaquam pugnans, non minore cultu ac reuerentia suscipiamus. Sic meminimus quoque, vitio verum fuisse B. LUTHERO ab Huthmannianæ doctrinæ affectis, in articulo de Iustificatione sociniantibus, quod δικαιοσύνη Θεῶ Rom. I, 17. III, 21. 22. 25. 26. X, 3. reddiderit, *die Gerechtigkeit die vor Gott gilt*; cum, ut ipsi quidem putant, vertere debuisset, *die Gerechtigkeit Gottes*. Quasi vero genitiuus Θεῶ hanc expositionem non admitteret, ac adeo LUTHERVS non veritatem, sed suam tantum secutus esset hypothesin. Atqui pari modo fides Ioann. VI, 28. 29. vocatur ἔργον τῶ Θεῶ, i. e. opus Deo placens, a Deo requisitum; Iac. I, 20. δικαιοσύνη Θεῶ recte cum LUTHERO exponitur, *was vor Gott recht ist*. Apoc. II, 26. τὰ ἔργα μου, *opera mihi grata*; Deut. XXXIII, 21. צדקת יי iustitia Domini, i. e. Domino accepta; Psalm. LI, 19. זבחי אלהים sacrificia Deo grata, fec. Lutherum: *die Opfer die Gott gefallen*; Prou. XVI, 11. opus eius, sc. Domini, i. e. et gratum. Optandum potius, ut TRILLERVS, qui hæc subinde in Luthero damnat, Lutheri candorem & ἀπαθείαν in vertenda Scriptura f. adæquasset, nec loca illa, quæ satisfactionem Christi loquuntur, in vernacula sua N. T. versione pervertisset. Nos acceptum ferimus hoc beneficium (versionis Lutheri) vti alia plura, providentiæ divinæ singulari (scribit vener. GUST. GEORG. ZELTNERVS in Dissert. de nouis bibliorum versionibus germanicis, non temere vulgandis, not. 8. ad cap. II.) que animum Lutheri ita gubernauit, ut ad analogiam fidei in locis difficultioribus perpetuo respiceret, atque ita, si quando a iunua aberraret, huius aut illius loci sensum non assecutus mentem tamen Dei & consilium de nostra salute, ex locis perspicuis magis recte perceptum, pulchre exprimeret. Quo pacto, quando in V. T. Rabbiorum nugas subinde spreui & præiudicia, a simonio ob

Conf. Luc. VIII, 50. πόρος τῆ
ἐστὶν, ὅτι Dominus Iurum
iubel Solifidianum esse.

Vid. Trillerum in Stan
Annotat. in V. T. ad
& Rom. I, 17. c. III, 21. 22.
25. 26. c. X, 3.

id ipsum exagitatus, ingens huius operæ & sanctissimæ simplicitatis pretium, Ps. ut 6. promissum, reportavit.

§. XLIII.

Falsæ inter-
pretationes
Scripturæ f.
ex studio par-
tium in praxi
sunt com-
munissimæ.

Longum nimis foret, plura exempla studii partium, quod per omnes sectas sparsum est, quodque optimis aliquando interpretibus lumen ademit, prosequi. Hoc tantum addimus, in praxi xi ipsa grassari multos magnosque errores ac tetra præiudicia, quibus tamen exornandis, (tanta est hominum vel proteruita vel culpanda cæcitas!) dicta Scripturæ f. violenter adhibentur. Integram farraginem exemplorum, cum discussione succincta, videbis apud Theologum immortaliter meritum, PHIL. IAC. SPENERVM in *Nutzburch der Sprüche & Schrift*. Et quis crederet, ipsos Epicureos dicta Scripturæ f. in suos pertrahere sensus conari, nisi exempla prosterent hominum impurissimorum, qui librum Coheleth suæ obtenderunt effrænitati atque libidini? Quos vero separatis dissertationibus confutarunt ven. RAMBACHIVS, & nuper sub vener. PRÆSIDE CL. NEUBAVERVS; ille quidem *de Salomonis ad esum potumque hic vero, ad letitiam exhortationibus, quas libro Coheleth inspersit*. Longe proin verissima sunt aurea verba SAM. WERENFELSII in Dissert. *de scopo interpr.* hunc in modum differentis: *Si inuehi volumus in eos, qui verba Scripturæ sacræ eneruant; ne tantopere inuehamur in eos, qui non vident omnia mysteria, omnes exitus, omnes ecclesie periodos, ubicunque nobis talia videre videmur: inuehamur potius in nos ipsos & carnem nostram, quæ mirum quantum eneruat omnia dicta Scripturæ sibi ingrata; tamen in eis cardo Christianismi vertatur. Hic, hic scripturam eneruare periculosissimum est. Nemo damnabitur, quod omnia fata Ecclesie in quibusdam libris aut in oratione dominica non animaduertit: at innumeri iam luunt in inferno carnis suæ & æternæ velas, quæ loca de præcipuis Christianismi officiis, eorumque absoluta ad salutem necessitate in pleno sensu accipere nolunt.*

EPI-

EPILOGVS, DAMNOSOS
STVDII PARTIVM EFFECTVS
TRADENS.

§. XLIV.

Cum in recensendis huc vsque sacrarum litterarum ma-
le fidei interpretationibus fuimus occupati; idem nobis fere
accidit, quod illis, qui spicilegium facere volentes in messem
incidunt. Hinc, quamuis finem iubeant leges Dissertationis
academicæ; nondum tamen impetrare a nobis possumus, vt
colophonem operi imponamus, nisi aut cecos parere catulos,
aut velut canis e Nilo bibere vellemus hinc inde. Quicquid
igitur de damnosis effectibus, tam in sacram Scripturam, quam
in eius interpretem redundantibus, adiiciendum restat; id bre-
uissimis quidem ex allatis hæctenus exemplis fiet.

Studium
partium
tam Scriptu-
ræ s. quam il-
lius interpre-
ti noxiom.
imperi

§. XLV.

Effectus & symptomata studii partium, qui Scripturam s.
ipsam insequuntur, sunt satis periculosi, eoque magis præca-
vendi, quo minus ab interpretibus agnoscuntur. Quod si
enim hoc vitium hermeneuticum rigide examines, apparet
latere in eo letiferum virus, in contemptum oraculorum Dei
eallide destinatum. Nam indigna verbi diuini in eneruandis
dictis tractatio, quam interpretes diuturno Scripturæ abusu
committunt, non veritatem, neque animæ pabulum, sed erro-
res & partium suarum præiudicia querentes, adeo non a pro-
fano contemptu abhorret, vt illum potius summopere stabiliat.
Perspicue satis hoc periculum, quod sacro codici imminet,
ante oculos ponit s. AM. WERENFELSIUS in Dissert. de scop.
interpretis: Apostolus (sic ait ille) vtilem Scripturam sacram,
merito prædicat ad thessal. & ἐλεγχον: vnde aduersus doctores
Eccles. Rom. pertendimus, omnium controuersiarum, quæ decidi-

Scripturam
s. indigne
tractat & inu-
tilem fere-
reddit.
Interpretes, qui partium su-
dio agitur, sensum non
referunt ex sacris litteris;
Sed violentor eis inferunt;
nec sponte sequentem eli-
cit, sed inuitum extorquet.
suas quidem ac recte sacre
opiniones adfert, non vero
nostra opinio sacri mentem e.

differunt: humanos conceptus pro diuinis vendit, facitque, vt
quibus sensu sacra scripturæ scilicet, ex canali impurioris
laticium purissimum cum palis ac præmine commisceatur.

nostra interest, decisionem in hoc libro reperiri. Et reperiretur certe, si ea mente Scripturam s. legeremus, [exponeremus] qua illam legere & exponere oportet. Sed fatendum est, culpa hominum pene factum esse, ut Scriptura hodie ad doctrinam & redargutionem inutilis sit. Quem enim dissentientium meliora docere potest? cuius errorem corrigere? quas lites dirimere? si iam nemo in ea cernit, nisi quod vult cernere; & errans nihil aliud quam errorem suum in isto libro videre cupit, non minus quam recte sentiens veritatem.

§. XLVI.

Indifferenti-
simo creden-
di cum de-
trimento
studii exege-
tici & con-
tentu ana-
logiz fidei,
fenestras a-
perit.

Nec vero existimandum, interpretem in hac sola, licet gravissima iniuria facile subsistere. Docet, imo clamat quotidiana experientia, ulterius in temeritate sentiendi plerumque procedere. Ruptis enim semel vinculis reuerentiæ, & Scripturæ sanctissimis liminibus transscensis, nihil superest, quod illum amplius retineat. Ergo *libertinismus* & *indifferentissimus credendi* tacite aliis, præsertim reuelatæ religionis irrisoribus, commendatur, saltim patrocinium præsidiumque firmissimum inuenit. Nec dubitandum est, quin isthoc vitium, nisi in herba suffocetur, ad impietatem ducat, omnemque reuelationem cum legitimo studii exegetici vsu & analogia fidei, contentui ac ludibrio Antiscripturariorum amplius exponat.

§. XLVII.

Suos secta-
tores contra
verbum Dei
nonnun-
quam stolidè
armat.

Obseruamus non raro, vix vnquam homines studium interpretandi sacras litteras magis præ se ferre, quam vbi periculas illarum peruersiones machinantur: ita se nimirum gerunt, quasi erederent, quiduis sibi licere in Scripturam sacram; & quasi ad hoc compata esset, ut quemlibet errorem commodissime in ea quærere, & ex ea aliis propinare possent. At cum errorem perspicuitate sua detegant sacræ litteræ, non iam per cuniculos amplius petuntur, sed aperte inuaduntur, illarum: que auctoritas stolido conatu impugnatur. Quis huius rei causam in studium parrium aliquo modo non videresse transferent-

ferendam? Si enim pulcre cessisset dolus, si error potuisset palliari reuerentia, S. litterarum externa mansisset quadantenus integra: sed quoniam fucum non facile admittunt; igitur calces remittunt interpretes, parque pari referendo, revelationem fannis excipiunt & oppugnant.

§. XLVIII.

Neque excusatius multo peccant, qui sensui verborum diuinorum vix minorem iniuriam inferunt, modo tantum & ratione agendi a prioribus diuersi, vela Scripturæ s. vt rumpantur fere, distendentes. Tam absurda & aliena cum in pandectis sacris quarantur, quis miretur, deficere in iis consensum & probationem sententiarum nauici? Iam huic suppleto, in subsidium desperatæ causæ, erat aliquid excogitandum quod eam leuaret. Inuentus est ab interpretibus, suis partibus nimium adstrictis, sensus quidam latissimus, *allegoricus*, sub quo suas sententias facilius regi ac comprehendere posse sperant. Nam vnde quæso, nisi a studio partium, est, quod tam multi interpretes tantopere pugnent pro magnis illis montibus, qui, vt loquuntur Rabbini, a quolibet Scripturæ apice pendeant, vsque adeo, vt tanquam Scripturæ eneruatores accusent, qui non omnia mysteria, mira & meteora vbique cernunt, quæ sibi videre videntur? Horum quidem hominum, si audias, honestissima oratio est. Nihil aliud aiunt curæ sibi esse, quam causam verbi Dei, quod hac ratione longe supra hominum scripta extollant. At si rem penitus examinas, suam potius & suarum partium causam agunt. Quo enim latior creditur sensus cuiuslibet dicti, eo latiore campum sibi obtinuisse videntur, luxurianti phantasie frænum laxandi, & quidlibet in quolibet inueniendi.

§. XLIX.

Idem *sensus mystici* præposteris sectatoribus, acrimatoribus nimis acutis in aurem sit dictum. Hi homines nihil in plerisque locis Scripturæ s. vident, nisi opiniones suæ sectæ, fata suæ Ecclesiæ, doctores sui cœtus, homines suæ religionis.

H

nis

Sensum al-
legoricum
nimis amat.

Itemque sensum mysticum.

nis, vbiuis per parabolas, per visiones & vaticinia prophetarum indigitatos; idque non claris verbis demonstrant, (hæc enim in probando deficiunt;) sed abstrusiori modo, mystice nimirum, ostendunt; quod faniores, quibus nihil cum illorum partibus intercedit commercii, non vident. Accidit his, quod SENECA Nat. Quæst. L. I. c. 6. scribit: *per aquam videntibus omnia longe sunt maiora; quicquid videtur per humorem, longe amplius vero est.* Ita sane scrutatio nimia sensus mystici speciem rerum & verborum mutat: modo levissima in maius extollit; modo profusum verum, vt falsum; relictum, vt curuum appareat, efficit.

§. L.

II. interpreti, quod ad intellectum eius, lumen mentis adiungit & excocat.

Cum igitur tam graues iniuriæ in Codicem s. ex partium studio redundent; non certe benignior fors *interpreti ipsi*, a quo proficiscuntur, est expectanda. Denuntiat ei verbum diuinum, quo sæpius fuit abusus, excoccationis iustum iudicium 2 Thess. II. II. perspicuis verbis: *Qui amorem veritatis non receperunt, vt salui serent, iis mittet Deus ἐνεργειαν πλάνης efficaciam erroris, vt credant mendacio.* Absit quidem, vt his, quos error imprudentes occupauit, duro iudicio graues simus; attamen exempla non defunt hominum, qui, cum turpi huic vitio studii partium se totos dedissent, veritatem illius Paulini dicti in se ipsis comprobantes, eo deuenerunt, vt *veritatem in iniustitia detinuerint*, & tandem pro veritate nugas, proque doctrina cælesti phantasie lusus secuti sint, pro quibus *pertinaciter* dimicare iisque fere immori constituerunt.

§. LI.

Quod ad voluntatem, a morem veritatis, candorem & docilitatem eripit.

Nec vero, quod ad *intellectum* spectat, interpreti mentis lumen solum adimit; sed in *voluntate* quoque tranquillitatem animi, serenitatem, moderationem, candorem, penitus aufert. Minuit, & tantum non excludit amorem veritatis, quæ in Scripturis interpretandis deberet suprema lex esse. Facit animum Spiritui s. difficilem, asperum, morosum, obnitentem, intractabilem, & per consequens interpretamenta male fidei parit. Quodsi contingit, vt ad Scripturas enarrandas talis inter-

terpres accedat; non veretur Deo, aut verius sibi ipsi glaucoma similem fraudem committens cum (ob oculos obliuere,) Israelitarum senioribus apud Ezech. XIV, 1. qui, licet obstinauissent, idola colere; tamen, quasi doctrinæ propheticæ cupidi essent, Ezechielem adierunt, sedentes coram eo, velut discipuli coram magistro; quorum vero dolum Deus pro omniscientia sua detegens, *Fili hominis, inquit, viri hi induxerunt idola sua in animum suum, & offendiculum iniquitatis suæ posuerunt ante faciem suam: numquid ergo ab eis consulendo consuli me patiar?*

§. LII.

Inprimis vero partium studio fere soli natales suos debet. *Est mater Zelus interpretum quorundam intemperatus. Præclare hunc, ut solet, supra laudatus WERENFELSIUS depinxit Opus. ul. Theol. Philof. & Philol. p. 148. Zelus, inquit, plurimorum hominum, inprimis carnalium, nihil aliud est, nec esse potest, nisi purum putum PARTIVM STVDIVM, idem plane ac ille zelus, quo iidem homines pugnant pro institutis patriæ suæ, non ideo, quod reuera persuasi sunt, hæc aliorum populorum institutis præferre, sed quod ad honorem suum pertinere existimant, ut ciuitatis suæ instituta cæteris meliora credantur. Ita sane multi existimant, in hoc honorem suum verti, ut opiniones scilicet, cui nascendi condicione addicti sunt, triumphent, & cæteris omnibus præualeant. Nec desunt, quorum zelus in nulla alia re consistit, nisi in secreto quodam odio eorum, qui veritatis amore, huiusque examinandi studio, audent se distinguere a se & suæ sortis hominibus, qui de veritate non solliciti in receptis sententiis acquiescunt.*

§. LIII.

Reliqua huius vitii periculosa symptomata quoniam spatio prohibemur exponere, his S. Pauli verbis 1 Tim. VI, 4. 5. *Est morbus contrahemus: qui aliter docet, & non aduenit sanis verbis, is est inflatus, nihil sciens, sed egrotans circa questiones & logomachias: ex quibus nascitur inuidia, lis, maledicentia, suspensiones male, peruersæ exercitationes hominum mente corruptorum, & qui priuari sunt veritate, & questui habent pietatem.* *Quæ omnia*

omnia in interpretem, de quo nos loquimur, non modo bene quadrant, sed hoc quoque euincunt, studium partium morbum *contagiosum* esse. Sic enim fit, vt iam pueri in priuariis ædibus ac scholis, veluti *Paulus ad pedes Gamalielis*, illo inficiantur, & quos ex academiis postea in Ecclesias pietatem & religionem afferre deceret, nihil aliud plerumque ex his reportent, quam vt receptas suæ partis opiniones nouis erroribus adaugeant. Quid igitur mirum, si Apostolus, ne ab huius morbi contagione corripiamur, fugere nos iubet pestiferos, qui hoc morbo sunt infecti; fugere tanquam veneficos, qui neglecta veritatis inquisitione, in corrupendis atque imbuendis hoc morbo adolescentium animis aut gloriam aut lucrum quærunt?

§. LIV.

Conclusio:

Sed manum de tabula! ne fines præstitutos migremus, vtut plura restarent dicenda. Nec tamen temperare nobis possumus, quin pro illustranda tum natura tum impietate studii partium, quatenus hermeneuticum inprimis vitium est, loco appendicis subiungamus verba IOANNIS BYGENHAGII Comm. in I. ad Corinth. p. 49. quæ & Ven. PAVLVS ANTONIVS in Doctr. Concil. Trident. p. 50. laudauit. *Quando, inquit, verbum Dei valde clarum, quod videt suis cogitationibus aduersari, negare non audeat, quia videt, hanc negationem haberi pro impietate, causatur, debere ALITER INTELLIGI, & incipit fingere & refingere, torquere & retorquere, vt cogat verbum Dei hoc dicere, quod ipsa (ratio corrupta) sentit.* Ceterum tractationem nostram dicto quodam Elihui Iob. XXXII, 22. 23. haud immerito obfignamus:

אֵל נָא אֲשֶׁר פָּנֵי אִישׁ וְאֵל אֲדָם לֹא אֲכַנֶּה
כִּי לֹא יִדְעֵנִי אֲכַנֶּה כְּמַעֲטֵי יִשְׂרָאֵל עֲשֵׂי:

Absit, vt accipiam faciem viri, & ad hominem ne me cognominem:

Quoniam non noui cognominare me; breui enim ablaturus me esset, qui me fecit.

S. D. G.

*et Augustinus de doctr.
christ. l. III. c. 10. Si ani-
mum preoccupant alieq;
erroris opinio, quidquid
aliter adseruerit Scriptura
figuratum homines arbitrantur*

NOBILISSIMO CANDIDATO PRAESES.

CVM ex illorum iussione, quibus refragari nefas erat, summi in philosophia honores capessendi essent Tibi, Candidate Nobilissime, ac adeo dissertationis inauguralis argumentum dispiceres; auctor Tibi fui, vt tale eligeres, quod studiis tuis adcommodatum esset, & scopo, quem Tibi præfixisti, apprime conueniret. Iam vero ministerio verbi diuini, (at quanto, & quam præclaro muneri!) consecrasti Te: ideoque præter Theologiam, quam Tibi præcipue colendam sumfisti, tractauisti hucusque sacram philologiam; quæ inter τὰ προπαιδευματι Theologiæ principem haud dubie tenet locum, & cum Theologia ipsa ita connexa est, vt hæc ab illa, & vicissim illa ab hac, sine manifesto damno ac detrimento separari nequeat. Quam ob rem ex pluribus materiis, quæ offerebantur, eam de studio partium ab sacrarum litterarum interpretatione remouendo, quæ studiorum tuorum rationem & scopum quam proxime contingit, me consultore delegisti, argumentum mea quidem sententia tum iucundum, tum vtilitate sua commendabile: in quo pertractando equidem obseruationes aliquas, instituto tuo inseruientes, lubens suppeditaui; Tu vero, ingenii tui vires experturus, plures studiose conquisuisti, conquisitas digessim, & digestas hoc modo

do & ordine, quem dissertatio tua exhibet, elaborauisti. Laudo igitur conatus tuos, laudo sedulitatem & diligentiam, quam specimine hoc solemniter commonstrasti: nec dubito, quin, si eo quo cœpisti cursu in colendis sanctioribus litteris perrexeris, & cum eis timorem Domini, ceu primam sapientiam, porro combinaueris, Deo uas utile atque electum, patriæ decus, & splendidæ familiæ ornamentum euasurus sis. Ita uoueo, simulque honores illos, quos amplissimus in hac Fridericiana Philosophorum ordo pro meritis tuis Tibi decreuit, gratulor, & ut Tibi ad optima quæque consequenda gradus & occasio sint, maiorem in modum & toto animo precor. Vale. Dabam ex Museo d. 11. Maii A. 1715 CCXXIX.

Bla 278

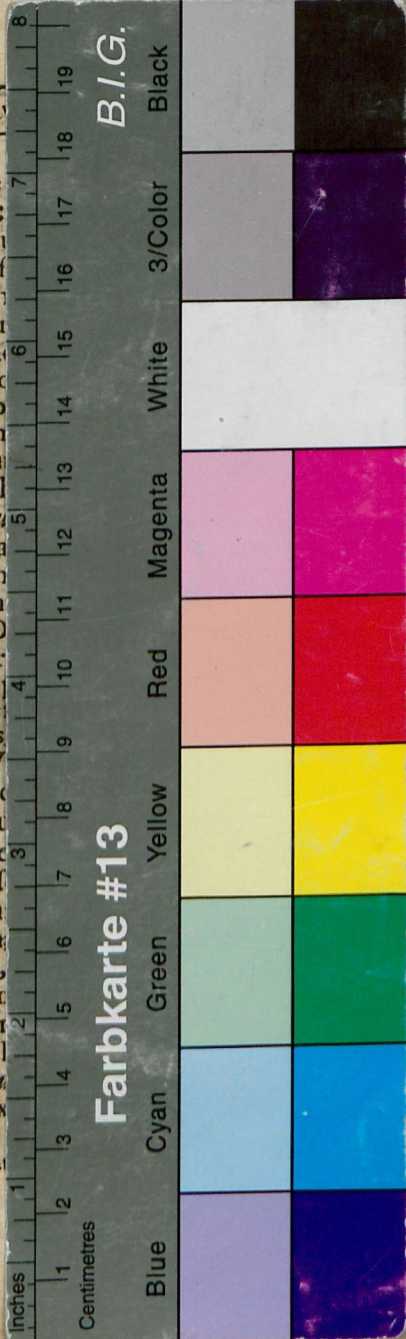
ULB Halle 3
004 145 070

DISSERTATIO SOLEMNIS PHILOLOGICO-
HERMENEVTICA

DE

**STVDIO PARTIVM
A SACRARVM LIT-
TERARVM INTERPRETA-
TIONE REMOVENDO,**

QVAM

EX AMPLISSIMI PHILOSOPHORVM ORDINIS DECRETO,
PRAESIDE

CHRISTIANO BENED. MICHAELIS,
PHILOS. P. P. ORDINAR. ET h. t. COLLEGII
SVI DECANO,

*FAVTORE, HOSPITE AC PRAECEPTORE MAXIME
DEVENERANDO,*

PRO SVMMIS IN PHILOSOPHIA HONORIBVS
RITE CONSEQVENDIS,

AD D. XI. MAII A. CID MDCC XXIX. HORA LOCOQVE CONSVETIS
PVBLICO ERVDITORVM EXAMINI SISTET

AVCTOR RESPONSVRVS

IOANNES KNEBEL,

ONOLDO-FRANCVS.

HALAE MAGDEBVRGICAE

TYPIS CHRISTIANI HENCKELII, ACAD. TYPOGR.